

Datum

Juni 2025

Nota van zienswijzen

Nota van zienswijzen op de Nota van Reikwijdte en
Detailniveau project Natura 2000 Dommeldal

Inhoud

1. Inleiding.....	2
1.1. Aanleiding van deze nota van zienswijzen.....	2
1.2. Procedure en participatie	3
1.3. Leeswijzer	3
2. Individuele zienswijzen	4
3. Advies Commissie voor de mer	55
4. Advies Brabant Advies	56
5. Overzicht aanpassingen Reikwijdte en Detailniveau voor het MER	60
Bijlage A: Lijst met indieners van zienswijzen	61
Bijlage B: Advies Commissie mer	62
Bijlage C: Advies Brabant Advies	63

1. Inleiding

1.1. Aanleiding van deze nota van zienswijzen

Provincie Noord-Brabant verkent samen met Waterschap De Dommel de mogelijkheden om de natuur in het zuidelijke deel van het Dommeldal te verbeteren.

Om het project te kunnen uitvoeren, stelt Waterschap De Dommel als uitvoerende organisatie een Projectbesluit (voorheen een provinciaal Inpassingsplan) op voor het projectgebied. De procedure van de milieueffectrapportage (mer¹) is hieraan gekoppeld.

De procedure is gestart met het opstellen van een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). Die was in te zien in de periode van 30 januari 2025 tot en met 13 maart 2025. Provincie Noord-Brabant is bevoegd gezag voor de milieueffectrapportage (mer) en organiseerde daarom de ter inzagelegging en deze nota van zienswijzen.

De NRD vormt de start van de mer-procedure. De bedoeling hiervan is om betrokkenen vooraf te informeren en raadplegen over de gewenste inhoud en diepgang van het MER. Dit noemen we ook wel de reikwijdte en het detailniveau. De 'reikwijdte' geeft aan wat het voornemen is en welke alternatieven het waterschap als uitvoerende organisatie in het MER onderzoekt. Ook brengt ze de milieueffecten in beeld. Het 'detailniveau' gaat over de diepgang en methode van het effectenonderzoek (kwalitatief of kwantitatief). Daarnaast vraagt de provincie om adviezen van de wettelijke adviseurs, waaronder de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie mer) en de Provinciale Raad voor de Leefomgeving (PRL, onderdeel van Brabant Advies).

De NRD gaat daarbij in op de volgende punten:

1. Welke alternatieven (maatregelen om de natuur te versterken) onderzoekt het waterschap?
2. Op welke manier onderzoekt het waterschap deze alternatieven en op basis waarvan vergelijkt ze deze?
3. Hoe komen de resultaten hiervan terug in de besluitvorming?

In deze nota van antwoord geven provincie Noord-Brabant en Waterschap De Dommel aan hoe zij met de ingebrachte reacties ('zienswijzen') en adviezen rekening wil houden bij het opstellen van het milieueffectrapport (MER). In het MER onderzoekt Waterschap De Dommel welke effecten het project Natura 2000 Dommeldal heeft op het milieu. En met welke maatregelen negatieve effecten in de omgeving kunnen worden voorkomen.

¹ Mer is de afkorting voor milieueffectrapportage, de procedure waarin de uitvoerende organisatie milieueffecten onderzoekt, zodat deze in de besluitvorming kunnen worden meegenomen. MER is de afkorting voor milieueffectrapport, het document dat uit de milieueffectrapportage voortkomt. Hierin worden de verwachte milieugevolgen en mogelijke alternatieven beschreven.

1.2. Procedure en participatie

Gedeputeerde Staten (GS) stellen de NRD samen met deze nota van zienswijzen en de adviezen van de Commissie mer en Brabant Advies vast. Provincie Noord-Brabant geeft een reactie op de ontvangen inspraak en adviezen. We noemen dit een reactienota. In de reactienota beschrijft de provincie (als coördinerend Bevoegd Gezag in de mer-procedure) hoe het waterschap en de provincie de inspraak en adviezen meenemen bij het opstellen van het MER. GS stellen de Notitie Reikwijdte en Detailniveau van het MER vast in een GS-besluit. De reactienota vormt vervolgens samen met de NRD het kader voor het op te stellen MER.

Het MER kunt u samen met het ontwerp van het Projectbesluit inzien. Iedereen kan dan opnieuw reageren. De Commissie mer toetst het MER en Brabant Advies geeft daarnaast ook advies.

1.3. Leeswijzer

In deze nota van zienswijzen leest u de reacties op de ingebrachte zienswijzen en adviezen. Deze nota is opgebouwd uit de volgende hoofdstukken:

- Hoofdstuk 2: individuele zienswijzen en reactie daarop;
- Hoofdstuk 3: advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie mer) en reactie daarop;
- Hoofdstuk 4: advies van Brabant Advies en reactie daarop;
- Hoofdstuk 5: overzicht van de aanpassingen die in het MER worden opgenomen. De zienswijzen en adviezen van de Commissie mer en Brabant Advies worden verwerkt in het milieueffectrapport.

2. Individuele zienswijzen

Provincie Noord-Brabant heeft in totaal 27 individuele zienswijzen ontvangen op de NRD. Deze reacties zijn van inwoners, belangenorganisaties en medeoverheden, ook vanuit België. In dit hoofdstuk leest u de samenvatting en antwoorden van deze zienswijzen. De namen zijn bij de reacties uit privacyoverwegingen weggelaten. In bijlage A is een geanonimiseerde lijst met indieners opgenomen. Voor de leesbaarheid zijn sommige zienswijzen opgesplitst in meerdere thema's of reacties die een afzonderlijk antwoord vereisen.

Na vaststelling van deze nota van zienswijzen ontvangen degenen die een reactie hebben gestuurd een digitaal bericht. Hierin staat meer informatie over de wijze waarop zij deze nota kunnen inzien.

Tabel 1: Reactie op individuele zienswijzen voortgekomen uit de NRD

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
1	1	Indiener stelt dat de grensoverschrijdende effecten mee onderzocht moeten worden, met name de hydrologische condities opwaarts in België, zoals lage debieten (te weinig aanvoer betekent diepere drainagepeilen in Nederland en daarmee droogte) en hoge debieten (beekerosie door piek-debieten, overtoppingen, wateroverlast).	Waterschap De Dommel onderzoekt de effecten van het project Dommeldal bovenstrooms in België. Dit doet het in de speciale voor het project ontwikkelde grondwater- en oppervlaktewatermodellen. Dit wordt voor het MER gebruikt.
1	2	Indiener stelt dat er afstemming moet komen met betrekking tot natuurdoelen in België, zowel voor de beek (Dommel) als de naastliggende gebieden (Hageven-Plateau en het hele Dommeldal van rug tot rug). Daarbij merkt indiener op dat er verschillende initiatieven in België zijn waar afstemming en samenwerking over de grens aangewezen lijkt op vlak van landbouw en waterbeheer (bv. Prinsenloop Boeren natuur en Warmbeek).	Waterschap De Dommel neemt standaard actief contact op met de Belgische overheden om de verschillende initiatieven goed af te stemmen op het project. Op diverse plaatsen is voor andere projecten ook al overleg geweest met Belgische overheden (zoals Warmbeek/Tongelreep). Deze afstemming vergroten we als dat nodig is.
1	3	Indiener stelt dat landbouwers actief bezig zijn met waterbeheer op hun percelen, met aandacht voor het	Waterschap De Dommel brengt in de modellering grond- en oppervlaktewater effecten van de maatregelen op omliggende percelen in beeld, ook in België. Mocht

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		maatschappelijk belang van waterberging (onder begeleiding van onder andere het Proef- en Vormingscentrum voor de Landbouw in Bocholt). Potentieel opbrengstverlies daardoor moet gemodelleerd worden en indien nodig, moet er oplossingsgericht dialoog gevoerd worden.	het nodig zijn, dan gaat Waterschap De Dommel met de belanghebbenden in gesprek.
2	1	Indiener vraagt of grensoverschrijdende effecten ook worden opgenomen in het MER. Indiener doelt hier op bepaalde effecten op de speciale beschermingszone aan de Belgische zijde van de grens.	In het MER krijgt u ook inzicht in mogelijke grensoverschrijdende effecten. Hierbij beschrijft het waterschap of er effecten optreden en, indien hier sprake van is, welke effecten dit dan zijn. Waar nodig vindt u ook meer info over beschermingszones in België. Bij verwachte effecten nemen we contact op met de Belgische overheden.
3	1	Indiener verzoekt of de mogelijke impact op Vlaams grondgebied in beeld kan worden gebracht.	In het MER staan de mogelijke grensoverschrijdende effecten, zo ook op Vlaams grondgebied. Hierbij leest u of er effecten optreden en zo ja, welke effecten dit dan zijn. Bij verwachte effecten nemen we contact op met de Belgische overheden.
3	2	Indiener wenst in de latere fasen van het proces betrokken te worden.	Het projectteam en Waterschap De Dommel hechten grote waarde aan participatie en communicatie. Via de website dommel.nl/dommeldal en de nieuwsbrief Dommeldal krijgt u veel informatie over het project. Bij verwachte effecten gaan we in ieder geval in gesprek met grondeigenaren.
4	1	Indiener heeft tijdens de informatieavond begrepen dat het nog steeds voortdurende verontreiniging van het Dommelwater vanuit België geheel los gezien wordt van dit project. Dit is voor indiener niet te begrijpen en indiener is het er volledig mee oneens.	Het waterschap en de provincie is in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. Maatregelen om verontreiniging vanuit België tegen te gaan, vallen buiten het project. In het MER onderzoeken we wel

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee.
5	1	Indiener verwijst naar de hoofddoelstelling van het project en stelt dat, hoewel het een Waterschapproject is, er bijna geen focus is op een beter ecologisch beekstelsel. Zo benoemt de indiener dat de invloed van de hoofddoelstelling uiteindelijk ook het beekstelsel raakt. Denk aan de projectuitvoering waardoor tijdelijke verontreiniging/zuurstofvermindering van het beekwater kan optreden.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van (stikstofgevoelige) Natura 2000-leefgebieden. Om dit te bereiken, nemen we diverse maatregelen die ook zorgen dat de beek ecologisch beter wordt. We nemen tijdelijke effecten gedurende de uitvoering mee in de effectbeoordeling.
5	2	Indiener stelt dat de huidige Dommel nu al onder druk staat door riooloverstortingen, lozingsvergunningen en onbekende lozingen. Daarnaast is grensoverschrijdende vervuiling (o.a. Nyrstar) een aanzienlijk probleem voor dit Natura 2000 gebied.	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. Op basis van de resultaten van het onderzoek nemen GS een beslissing over de te nemen maatregelen.
5	3	Indiener stelt dat de landbouw een enorme invloed heeft op het beekdal, zoals wateronttrekking en het gebruik van bestrijdingsmiddelen die niet in het milieu dienen te komen, laat staan in het oppervlaktewater.	We richten ons in dit project in eerste instantie op de inrichting van natuur. Dit kan ervoor zorgen dat meer gronden in het beekdal te nat worden voor de landbouw. Dit voorkomt uitspoeling van bijvoorbeeld bestrijdingsmiddelen naar het oppervlaktewater. In het MER bekijken we in ook de bestaande situatie rondom oppervlaktewaterkwaliteit en -kwantiteit en bodemkwaliteit. Het gebruik van gronden

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			voor landbouw nemen we hierin mee. Op deze manier kunnen we een vergelijking maken.
5	4	Aangaande vispassages stelt indiener dat er niet is genoemd wat voor vispassage wordt aangebracht bij de twee watermolens. Volgens indiener is bekend dat meerdere vispassages die in het verleden zijn aangelegd niet voldoen. Daarom is een gedegen aanpak van een gerenommeerde en gespecialiseerde organisatie nodig. Ook is het volgens indiener belangrijk dat de vispassages goed functioneren bij langdurige droge periodes. Als gekozen wordt voor een kunstwerkoplossing, dan heeft de Vislift (zie Visplan 2024-2029) de voorkeur van indiener. Verder stelt indiener dat in een deel van de Dommel varen is toegestaan. De vispassages dienen niet toegankelijk te zijn voor vaartuigen, zoals kano's.	Waterschap De Dommel neemt het vispasseerbaar maken van de (Venbergse en Dommelsche) watermolens mee in het project. De uitwerking van de wijze waarop werken we verder in het projectbesluit uit.
5	5	Betreffende houtpakketten stelt indiener dat een zo natuurlijk mogelijk uitzienende uitvoering zeer gewenst is.	Bij de uitwerking van de maatregelen houden we, naast het ecohydrologisch functioneren, ook rekening met een landschappelijke inpassing van de maatregelen. Dit betekent dat er rekening wordt gehouden met het hoe de maatregel past in de omgeving.
5	6	Indiener stelt dat langs de Dommel meerdere exoten staan, zoals de Japanse duizendknoop en de Reuzenbalsemien. Indiener vraagt zich af of er aandacht is voor verwijdering bij de uitvoering van de hoofddoelstelling? Ook stelt indiener dat er bij de uitvoering van het project zo min mogelijk verspreiding plaats dient te vinden. Er dienen dus juiste maatregelen getroffen te worden.	Bij de uitvoering van maatregelen doen we er alles aan om de verspreiding van de exoten te voorkomen. De verwijdering van exoten, zoals Japanse duizendknoop en Reuzenbalsemien is echter geen hoofd- of neven-doel van het project Natura 2000 Dommeldal.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
5	7	Indiener stelt dat een aantal stuwen in de omgeving van Borkel en Schaft verwijderd dienen te worden.	De stuwen dienen voor meerdere doelen. Het oorspronkelijk doel van de stuwen met kanogoten was om water vast te houden/vertraagd af te voeren, maar ook om recreatie langer mogelijk te maken door het verhoogde waterpeil. Er wordt rekening gehouden met de vismigratie door de stuwen na 1 mei te plaatsen. Bij het afwegen van de maatregelen kijken we of we stuwen kunnen verwijderen.
5	8	Aangaande openbaar toegankelijke paden (laarzenpaden) stelt indiener dat deze paden de looprechten borgen en op meerdere locaties langs de beek dienen te lopen. Recreatie medegebruik is volgens indiener een recht.	We gaan niet sleutelen aan de looprechten van openbare toegankelijke paden. Na het nemen van maatregelen kunnen de paden mogelijk minder toegankelijk zijn. In het MER vindt u de effecten op bestaande recreatieve paden en routes.
6	1	Indiener maakt zich zorgen over de mogelijke veranderingen die kunnen ontstaan door de maatregelen die getroffen gaan worden als gevolg van het project Natura 2000. De maatregelen zoals beschreven in paragraaf 4.4 wijzen erop dat het grondwaterpeil verhoogd zal worden. De gevolgen die dit voor indieners recreatiegrond en -woning zal hebben is nu nog niet te voorzien, maar indiener wil graag diens zorgen hierover kenbaar maken. Mocht dit gevolgen gaan hebben voor de bereikbaarheid van indieners perceel en of zelfs het bewoonbaar zijn van diens recreatiewoning, dan gaat indiener ervan uit dat er maatregelen getroffen zullen worden om dit te voorkomen.	Wij begrijpen uw zorgen over mogelijke veranderingen. In het MER staan de effecten van de veranderingen in de grondwaterstand voor wonen en recreatieve voorzieningen. Bereikbaarheid is hiervan een onderdeel. We gaan in gesprek met grondeigenaren die effecten gaan merken van de te nemen maatregelen. En we kijken daarbij altijd wat we kunnen doen om negatieve gevolgen zoveel mogelijk tegen te gaan.
6	2	Indiener stelt dat de communicatie rondom het project tot nu toe goed is geweest, en hoopt dat dit zo blijft.	Hartelijk dank voor uw compliment. Wij vinden communicatie met de omgeving belangrijk binnen het project. Zowel de communicatie in brede zin als de communicatie met grondeigenaren in en nabij het

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			projectgebied. We willen op deze manier ook doorgaan.
7	1	Indiener stelt dat de NRD iets preciezer de watermolenlandschappen kan benoemen en duiden.	In het MER beschrijven we het cultuurhistorisch waardevolle landschap van het gebied. De watermolens maken hier een duidelijk onderdeel van uit.
7	2	Indiener vraagt zich af in hoeverre in het MER (verplicht) raadsbesluiten van de gemeente Valkenswaard moeten worden betrokken. Denk aan de besluiten over Toekomstvisie, Omgevingsvisie en Uitvoeringsprogramma Dommelland.	In het MER maken we een koppeling met relevant beleid en regelgeving. Zo ook het beleid van de gemeente Valkenswaard. De toekomstvisie, Omgevingsvisie en het Uitvoeringsprogramma Dommelland nemen we daarin mee.
7	3	Indiener stelt dat er vroeger meer bruggen/bruggetjes over de Dommel waren, o.a. bij Achterste brug en ten zuiden van het Groot Malpieven.	We kijken met onze partners en belanghebbenden welke extra kansen er zijn voor recreatie binnen het projectgebied. Recreatie in algemene zin is geen hoofd- of neven-doel voor het project Natura 2000 Dommeldal. Extra kansen die we meenemen in het project nemen we ook mee in het MER, zodat we die kunnen onderzoeken op milieueffecten. Denk onder andere aan effecten op water en natuur, extra uitstoot van stikstof bij aanleg van de maatregelen en beschikbaarheid van geld.
7	4	De raad van Valkenswaard heeft eerder besloten dat deze plekken gewogen moeten worden, het liefst samen met andere partners om te bepalen of de aanleg van een nieuwe brug (of enkele bruggen) haalbaar is.	We kijken met onze partners en belanghebbenden welke extra kansen er zijn voor recreatie binnen het projectgebied. Extra kansen die we meenemen in het project nemen we ook mee in het MER, zodat we die kunnen onderzoeken op milieueffecten. Denk onder andere aan effecten op water en natuur, extra uitstoot van stikstof bij aanleg van de maatregelen en beschikbaarheid van geld.
8	1	"Indiener stelt dat de lokale voetbalvereniging, die veel betekent voor de inwoners van de gemeente, is gelegen in het projectgebied. De velden van de vereniging zijn vaak erg nat. Om het sportpark in goede conditie	We nemen de gevolgen voor het sportpark door te nemen maatregelen mee het MER. In het MER staan op hoofdlijnen een aantal varianten. Daarbinnen werken we verschillende alternatieven uit. Het MER kunt u inzien en u kunt hierop ook

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		te houden, worden onder andere meststoffen gebruikt. Daarnaast wordt grondwater onttrokken voor de beregning van de velden en is er een drainagesysteem aanwezig. Dit systeem zorgt ervoor dat de velden bespeelbaar blijven in de natte omgeving en vrij kunnen afvloeien naar omliggende sloten. Verdere vernatting en mogelijke restricties kunnen vergaande gevolgen hebben voor het sportpark en de vereniging. Indiener verzoekt deze belangen in acht te nemen bij de mer-procedure."	weer een reactie geven. We laten weten wanneer het MER ter inzage komt via een bericht op de website en een officiële publicatie in de Staatscourant.
9	1	De indiener heeft aangegeven dat er objectieve criteria ontbreken in het totale plan. De indiener begrijpt dat er doelstellingen zijn met betrekking tot de grondwaterstand, maar deze zijn niet vermeld in de notitie. De indiener vraagt zich af wat dit betekent voor de grondwaterstand in het achterland, specifiek voor hun adres en percelen, en of deze meer of minder zal zijn dan nu. Daarnaast heeft de indiener zorgen geuit over het ontbreken van objectieve criteria met betrekking tot de kwaliteit van wonen en het gebruik van de gronden.	In de mer-procedure laten we het plan en de hydrologische effecten op hoofdlijnen beoordelen. Toetsing van de effecten gebeurt op basis van het hydrologisch model (oppervlakte- en grondwater) en of we daarmee de doelen behalen. We kijken hierbij naar de gemiddelde voorjaars-grondwaterstand (GVG), de gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) en de aanwezigheid van grondwater dat onder druk vanuit de grond naar de oppervlakte komt voor de aangewezen Natura 2000-leeftgebieden. Het detailniveau dat u zoekt komt terug in het voorkeursalternatief en later het projectbesluit. De beoordeling en eventuele effecten bespreken we persoonlijk met grondeigenaren als ze verandering gaan krijgen in grondgebruik.
9	2	De indiener vraagt zich af wat er gebeurt als er nu niets wordt gedaan. Op basis van de volgende aspecten is het volgens de indiener beter om niets te doen of om zaken uit te stellen: onzekerheid rond klimaatverandering, waarbij het soms nat en soms droog is; werkzaamheden die zorgen	Niets doen is geen optie. Door klimaatveranderingen komen in de toekomst meer nattere periodes voor afgewisseld met langdurige droge periodes. Daarom is het belangrijk om het watersysteem hierop voor te bereiden. Omdat daarnaast stikstofbelasting hoog is, is het belangrijk om de kwaliteit van de stikstofafhankelijk natuur te verbeteren. Daarom gaan we met dit

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		voor verstoring van de natuur en extra uitstoot van stikstof; en minimaal twintig andere projecten die vermeld staan en waar nog niet aan gewerkt wordt of die niet afgerond zijn. Elk van deze projecten heeft invloed op hetgeen met dit project beoogd wordt.	project aan de gang. In het MER leest u ook de opgetelde effecten als we tegelijk aan projecten werken, Zo om in beeld te brengen of een en ander invloed heeft op elkaar.
9	3	Indiener stelt dat wel is gesproken over de waterkwaliteit, maar de invloed van vervuiling door de Zuiderburen zou niet zijn meegenomen.	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. Op basis van de resultaten van het onderzoek nemen GS een beslissing over de te nemen maatregelen.
9	4	Indiener vraagt zich af hoe je de hoge kosten in relatie tot het nut in deze tijden van noodzakelijke bezuinigingen (kosten/baten) verantwoordt.	De opgave is een wettelijke verplichting. Provincie Noord-Brabant heeft daarom, als uitvoerende organisatie, gelden gereserveerd voor Natura 2000-maatregelen. Daarnaast zal het waterschap in het project, rekening houdend met doelstellingen, een functioneel en doelmatig maatregelenpakket uitwerken.
9	5	Indiener stelt dat resultaten van ander projecten en interventies van de waterschappen niet helpen om het vertrouwen bij de burger te versterken. Toch is het waterschap uiteindelijk een instelling die ten dienste staat van de belastingbetalende burger.	We zijn wettelijk verplicht om te werken aan beter waterkwantiteit én kwaliteit. De provincie heeft hiervoor geld gereserveerd. Het waterschap neemt haar taken serieus en wil zo zorgvuldig mogelijk deze uitvoeren. Feedback hierop is altijd welkom. U mag altijd concrete ideeën, initiatieven en oplossingen bij ons aangeven zodat er een zo goed mogelijk maatregelenpakket ontstaat.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
9	6	Indiener stelt dat het voorgenomen project (mogelijk) het gebruik van gronden en percelen verstoort. De omgeving is volgens indiener al vele tientallen jaren gewend aan het gebruik van deze gronden en percelen en heeft zich hieraan geconfirmeerd. Dit gebruik zou belangrijk en onmisbaar zijn.	In het MER staan de effecten op (landbouwkundig) gebruik en (agrarische) percelen. Uitgangspunt voor het bepalen van effecten is de nul-situatie, oftewel de huidige situatie.
10	1	De indiener vraagt in hoeverre er rekening wordt gehouden met de mogelijke negatieve gevolgen van grondwaterstandsveranderingen op de natuurlijke omgeving. Specifiek maakt de indiener zich zorgen over vernatting en de risico's bij niet tijdige afvoer van een hoge waterstand.	Wij snappen uw zorgen rondom vernatting. Het waterschap maakt modelmatige berekeningen voor de veranderingen van grond- en oppervlaktewater die door de geplande maatregelen optreden. De beoordeling van de daaruit voortvloeiende uitstralingseffecten op de omgeving vindt u terug in het MER. Daarbij kijkt het waterschap of er nog extra maatregelen moeten komen die mogelijke negatieve effecten verzachten.
10	2	De indiener vraagt in hoeverre de resultaten van de initiatieven om de natuur in de Malpie te vernatten, gezien de relatief korte tijdspanne en de recente klimaatveranderingen, voldoende en consistent inzichtelijk zijn.	In de modelberekeningen zijn de nieuwste klimaatscenario's van het KNMI meegenomen. Deze geven aan dat natte en droge perioden langer gaan duren en ook vaker gaan voorkomen. Bij de doorrekening houdt het waterschap hiermee rekening. Het waterschap meet daarnaast al jarenlang in het gebied de waterstanden via peilbuizen. Deze waterstanden zijn ook terug te vinden op de website dommel.nl
10	3	De indiener vraagt of de gehanteerde modellen met betrekking tot (grond)waterstanden voldoende betrouwbaar zijn voor berekeningen en voorspellende analyses in relatie tot klimaatverandering. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de recentelijk zeer natte perioden, die invloed hebben op de leefomgeving en het gebruik van particuliere per-	In de modelberekeningen zijn de nieuwste klimaatscenario's van het KNMI meegenomen. Deze geven aan dat natte en droge perioden langer gaan duren en ook vaker gaan voorkomen. Bij de doorrekening houdt het waterschap hiermee rekening. Het waterschap meet daarnaast al jarenlang de waterstanden in het gebied via peilbuizen. Deze waterstanden zijn ook terug te vinden op de website dommel.nl .

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		celen, landbouwgronden en recreatieve natuurgebieden. Daarnaast dient de mogelijke negatieve impact op de natuur te worden meegewogen.	
10	4	De indiener vraagt hoe een verhoogd risico op overstromingen van de Dommel de verspreiding van verontreiniging met zware metalen beïnvloedt. De indiener wil weten of het in dat kader wenselijk is om verontreinigd water langer vast te houden of overloopegebieden intensiever in te zetten voor dit doel. Daarnaast vraagt de indiener of er een samenhang bestaat tussen het project Natura 2000 Dommeldal en de noodzakelijke verbetering van de waterkwaliteit van de Dommel, mede in relatie tot de aanhoudende vervuiling door Nyrstar.	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur /natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. Op basis van de resultaten van het onderzoek nemen GS een beslissing over de te nemen maatregelen.
11	1	De indiener heeft aangegeven dat hun landgoed Taamven te Valkenswaard, grenzend aan Malpie, vrijwel volledig binnen de projectgrens valt zoals te zien in figuur 4.2. Daarom verzoekt de indiener om rechtstreeks contact om mee te praten over beslissingen die hun landgoed raken. Het is voor de indiener van belang om hun woon-, werk- en onderhoudsfuncties goed te blijven vervullen en te ontwikkelen als economische pijler onder hun landgoed. Landgoed Taamven is reeds vijf generaties in hun bezit en met veel liefde, inzet en investeringen in stand gehouden; daarom zijn de natuurwaarden ook zo hoog.	We snappen uw zorgen en zijn blij dat de natuurwaarden zo goed zijn bij het landgoed. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Het waterschap gaat altijd met grondeigenaren in gesprek als maatregelen op hun grond moeten plaatsvinden. Daarbij bespreken ze ook de mogelijke effecten van de maatregelen.
11	2	De indiener vraagt wat het effect is van de langdurige overstromingen	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		van de Dommel op de vervuiling van hun gebied. De indiener wil weten welke maatregelen getroffen kunnen worden om deze vervuiling te beheersen.	waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. Op basis van de resultaten van het onderzoek nemen GS een beslissing over de te nemen maatregelen.
11	3	De indiener heeft aangegeven dat elk jaar een gedeelte van hun Dommelwal afkalft, afgelopen tien jaar meer dan een meter over de volle lengte. De indiener vraagt wat hieraan gedaan kan worden.	Volgens beleid van het waterschap en de Omgevingswet richten we wallen en oevers zo natuurlijk mogelijk in. En beheren we ze ook op een bijpassende manier. Bij het laten slingeren van een beek kan het zijn dat er op een natuurlijke manier oevers en wallen veranderen. Als dit geen gevaar oplevert voor tuinen en wegen, dan grijpen we niet in. Het waterschap beoordeelt of afkalving daadwerkelijk zorgt voor onevenredig eigendomsverlies. Dit gaat om maatwerk en verschilt soms per locatie/situatie.
11	4	De indiener heeft door extreme overstromingen van hun gronden werkzaamheden in een deel van het gebied niet kunnen uitvoeren; indiener kon langdurig niet op diens gronden komen. Ook voor het wild-beheerwildbeheer is dit lastig; afgelopen jaar hebben de indiener en omliggende boeren hierdoor veel last gehad van wilde zwijnen. De indiener vraagt hoe dit opgelost kan worden.	De afgelopen jaren waren inderdaad erg nat met veel overstromingen. Dit past bij gronden in een beekdal. Een groot deel van de eigendommen liggen in bestaand waterbergingsgebied. Binnen deze gebieden mag de beek vrij overstromen en staan we deze toe. In het MER vindt u de effecten van het project Dommeldal op de bereikbaarheid van percelen. Daarbij kijkt het waterschap of er nog extra maatregelen moeten komen die mogelijke negatieve effecten verzachten. We snappen uw zorg over overlast van wilde zwijnen. Het waterschap kan helaas niet bepalen wat te doen

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			is aan deze overlast, omdat dit de verantwoordelijkheid is van de Wildbeheereenheid.
11	5	De indiener heeft aangegeven dat hun hak- en griendhoutbossen op rabatten N17.01 per abuis niet zijn aangegeven op de kaart; ze staan vermeld als N17.06. Hierover heeft de indiener al contact gehad met de omgevingsmanager. De indiener wil deze cultuurhistorische bossen graag in stand houden. Afgelopen jaar konden de hak- en snoeiwerkzaamheden door de hoge waterstanden niet worden uitgevoerd. De indiener vraagt hoe dit probleem opgelost kan worden.	Wij vinden het vervelend dat afgelopen jaar vele percelen niet begaanbaar zijn geweest. Afgelopen jaar heeft het in verhouding tot andere jaren erg veel geregend. Hierdoor konden velen langdurig niet op natuur en landbouwpercelen voor bewerking. Het beheer van natuurpercelen en bossen heeft zo niet overal plaats kunnen vinden. We hebben helaas geen invloed op het weer en de weersomstandigheden. De bijgevoegde Ambitiekaart van het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) geeft aan dat voor het bedoelde perceel, N17.06, vochtig en hellinghakhout ambiëert. En niet N17.01. Dit is na te gaan via de volgende link: https://www.groenontwikkelfondsbrabant.nl/over-gob https://www.groenontwikkelfondsbrabant.nl/over-gob
11	6	De indiener heeft aangegeven dat ze samen met Bosgroep Zuid Nederland een project aan het doen zijn, maar dit neemt niet weg dat ze ook rechtstreeks betrokken willen worden bij alle beslissingen, ideeën en maatregelen die betrekking hebben of kunnen hebben op hun landgoed.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. We bespreken dan ook altijd de mogelijke effecten van die maatregelen. Dus als we op uw landgoed moeten zijn voor te nemen maatregelen, gaan we graag met u in gesprek. Verder vindt u ook altijd de laatste informatie op dommel.nl /dommeldal en de nieuwsbrief Dommeldal.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
11	7	Indiener wil met (zelf bedienbare) stuwtes het waterpeil op diens gronden regelen. Zo kan indiener voldoen aan diens verplichtingen om minimaal een maal per jaar te hooien voor verschralling van onze gronden.	We snappen dat u graag zelf het waterpeil wilt regelen op uw gronden om eens per jaar te kunnen hooien. Het waterschap brengt in kaart of het plaatsen van stuwen nodig is voor het behalen van de projectdoelen. Als dat zo is, dan gaan we in gesprek met grondeigenaren hierover.
11	8	Indiener wil diens slootjes op het deel Nat Schraalland N10.01 natuurvriendelijker maken door de kanten schuin te maken.	Het project Dommeldal richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. Als het natuurvriendelijker maken van de slootjes op het deel Nat Schraalland N10.01 niet direct effect heeft op het hydrologische systeem, dan ligt dit bij de perceeleigenaar. Wat de effecten zijn op de omliggende percelen, beoordelen we in het MER. Dan weten we meer. Ook over wie de mogelijke maatregelen zou kunnen en moeten uitvoeren.
12	1	De indiener heeft aangegeven dat bij het dorp Borkel vier leggerwatergangen uitkomen in de Dommel. De indiener vraagt of maatregelen zoals verondiepen aan de orde zijn en of de afvoer dan voldoende blijft om overlast langs de betreffende leggers te voorkomen. Daarnaast wil de indiener weten of het waterschap ook naar de gevolgen langs de hele leggerwatergangen kijkt.	We bekijken in het MER het totale watersysteem. Dus ook naar de gevolgen op de gehele leggerwatergangen. Een maatregel als verondiepen kan aan de orde zijn. De gevolgen hiervan worden in beeld gebracht en beoordeeld.
12	2	De indiener heeft een tweede zorgpunt met betrekking tot de weging van eventuele negatieve gevolgen van extra wateroverlast voor de landbouw versus de meerwaarde voor de	Het MER brengt de effecten van project Natura 2000 Dommeldal neutraal in beeld via een breed beoordelingskader. Daarin staat niet of iets zwaarder moet meewegen of niet. Het is aan het waterschap en de

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		natuur. De indiener stelt dat het bestuur deze weging moet maken aan de hand van informatie in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau.	provincie om op basis van deze beoordeling keuzes te maken. Hierbij kan het zijn dat effecten op een onderwerp zwaarder meewegen dan op een ander onderwerp. Ook kosten en (bestuurlijk) draagvlak kunnen hierbij meewegen. De uiteindelijke keuze voor maatregelen landen in het zogenaamde voorkeursalternatief. We werken deze ruimtelijk uit in het projectbesluit.
12	3	De indiener vraagt hoe het bestuur de informatie kan krijgen om bij maatregelen met een zware min voor landbouw en een marginale plus voor natuur te kiezen om deze maatregelen niet uit te voeren, gezien de 30 criteria waarvan 10 voor natuur en slechts één voor landbouw.	De bestuurders ontvangen de informatie waarbij de effecten op het thema landbouw zijn uitgewerkt in meerdere criteria, te weten: – Gevolgen voor oppervlakte en ontwatering – Gevolgen bodemstructuur en opbrengst landbouwgewassen – Gevolgen voor verkaveling en bereikbaarheid
13	1	De indiener ziet in het plangebied mogelijkheden voor zowel zon- als windenergie. Momenteel hebben zij een optie op perceel BKL06-F-575 (Achterste Brug) voor de realisatie van een zonnepark. Zonnepark De Achterste Brug zal 100% lokaal eigendom worden via coöperatie Kempenstroom en zal gerealiseerd worden met aandacht voor landschappelijke inpassing en het bevorderen van biodiversiteit. Momenteel onderzoeken zij de mogelijkheden van dubbelgebruik van de gronden, zoals extensieve tuinbouw (bijvoorbeeld rabarber), hydrologie en zonneweide. De indiener vraagt om ruimte te geven aan grootschalige opwekking van duurzame energie.	Het project Dommeldal richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Voor het ruimte geven aan grootschalige opwekking van duurzame energie is in eerste instantie de gemeente aan zet. Het college van de gemeente Valkenswaard heeft besloten een pilot te starten om het beleid rondom grootschalige opwek van duurzame energie te toetsen. Dit doen ze momenteel aan de hand van de praktijkcasus op de Achterste Brug en specifiek voor het perceel BKL06F 575. Er is ook (ruimtelijk) provinciaal beleid m.b.t. grootschalige opwek door zonneparken. Dit is vastgelegd in de Omgevingsverordening. Deze is in te zien op: https://www.brabant.nl/onderwerpen/omge

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			vingsbeleid/omgevingsverordening-noordbrabant.nl
13	2	Sinds eind 2023 is de indiener in gesprek met gemeente Valkenswaard over de realisatie van dit zonnepark en hebben zij inmiddels keukentafelgesprekken met direct omwonenden gehouden, plus een informatieavond op 9 juli 2024 voor alle belanghebbers en inwoners in dit gebied en wil graag deel uitmaken van de te vormen klankbordgroep.	Hartelijk dank voor uw tip om energiecoöperatie Kempenstroom op te nemen in een klankbordgroep. Het waterschap bekijkt hoe ze de klankbordgroep wil vormgeven. Als dat duidelijk is, benadert zij personen en organisaties hiervoor.
14	1	Indiener heeft een recreatiehuisje in de Malpie Beemden en heeft aangegeven dat de combinatie van de reeds uitgevoerde maatregelen in het kader van het Natuurplan de Natte Parel (2011) en de huidige maatregelen in het kader van Natura 2000 wijzen in de richting van een nog grotere verhoging van het grondwaterpeil. Dit wordt duidelijk uit de 'ambitiekaart' voor diens percelen 'nat schraalland', waar de vermelde grondwaterstand tussen -5 en +20 cm ligt, wat betekent dat men met de voeten in het water staat. De indiener ziet dat de bereikbaarheid van hun recreatiehuisje na uitvoering van de maatregelen in het kader van Natura 2000 ernstig in gevaar komt. Het is onwenselijk dat het recreatiehuisje onder water komt te staan, omdat de functie van recreatie dan onmogelijk wordt. De waarde en verkoopbaarheid van de recreatiehuisjes zal dan sterk dalen ten opzichte van de huidige waarde.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
14	2	Indiener stelt dat in de laatste alinea van paragraaf 4.4. wordt vermeld dat voorkeursalternatieven mogelijk zijn om varianten te ontwikkelen die eventuele effecten op de omgeving en de bebouwing voorkomen dan wel beperken. Indiener wil dit tijdens de MER-fase keukentafelgesprekken bespreken. Voor het perceel en recreatiehuis van de indiener is verhoging van het toegangspad noodzakelijk om de bereikbaarheid van het recreatiehuisje mogelijk te maken.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. We bespreken daarbij ook de effecten, onder andere op bereikbaarheid van de bebouwing.
14	3	De indiener verzoekt om een clusterwijze aanpak voor drie percelen (Poterseind 15 BR 01, BR 02 en BR 05) in combinatie met individueel te treffen maatregelen per perceel, zodat bereikbaarheid en bewoonbaarheid in de toekomst geborgd kunnen worden. De indiener vraagt daarvoor om onderzoek naar de volgende alternatieven: aanpassing van de projectgrens zodat de drie percelen niet meer binnen het Natura 2000-gebied vallen, ophogen en omdijken van het cluster, en het onverharde deel van Poterseind en de Waterloopkade als toegangsweg begaanbaar maken en houden.	We begrijpen uw zorgen rondom bereikbaarheid en bewoonbaarheid van de genoemde percelen in de toekomst. In het MER staan de gevolgen van de veranderingen in de grondwaterstand voor onder andere wonen en recreatie. En onderdeel hiervan is bereikbaarheid. Daarbij kijkt het waterschap of er nog extra maatregelen moeten komen die mogelijke negatieve effecten verzachten.
15	1	De indiener heeft aangegeven dat door waterpeilverhoging hun gronden nog natter zullen worden. Normaal gesproken kan indiener maar net op het land als het een lange tijd droog is. De indiener is bang dat	We begrijpen uw zorgen over het mogelijk verhogen van het waterpeil in relatie tot uw percelen. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		door het verhogen van het grondwaterpeil hun land niet meer landbouwkundig gebruikt kunnen worden. Het betreft diens huiskavel en daarom is indiener niet blij als het peil verhoogd wordt. De indiener wil graag onderzocht hebben wat de gevolgen zijn voor hun gronden, mocht het waterpeil verhoogd worden. Het gaat om percelen VKW00K409, K404, K407, K390, K391, K494, K409.	van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. We bespreken daarbij ook de effecten, onder andere op bereikbaarheid van de bebouwing. Daarbij kijkt het waterschap of er nog extra maatregelen moeten komen die mogelijke negatieve effecten verzachten.
16	1	De indiener heeft aangegeven dat het Project Natura 2000 Dommeldal zich richt op natuurherstel- en verbetermaatregelen, omdat de natuur in het projectgebied niet overal op orde is en de kwaliteit achteruit is gegaan. Het hoofddoel gaat over in stand houden, het nevendoeel over herstellen en verbetermaatregelen. De indiener stelt dat, gezien de slechte staat waarin de natuur zich bevindt en welke nog verslechtert, het passender is om het nevendoeel tot hoofddoel te verklaren en zich hieraan te verplichten. Deze verplichting zou volgens indiener dan ook een passende plek moeten vinden in het Projectbesluit en de (tijdelijke) omgevingsplannen van de gemeenten.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We werken onder andere aan vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen, omdat deze ecosystemen diverse functies vervullen en kwetsbaar zijn. Alluviale bossen, op rivier- en beekafzettingen, bieden een thuis aan zeldzame planten en diersoorten. Ze zijn essentieel voor het vasthouden van water en waterkwaliteit. Ze spelen een rol in de vorming van het landschap. Hoogveenbossen, op hoogveen, zijn unieke vegetaties die belangrijk zijn voor waterberging, koolstofopslag, en bieden een thuis aan bijzondere soorten. Naast de hoofddoelen werkt het waterschap aan maatregelen uit de Natuurdoelanalyse (NDA). In het MER staan de beoordelingen van alle hoofd- en nevendoeelen.
16	2	Indiener merkt op dat er geen Dommelwater-gerelateerde habitattypen in de NRD voorkomen en verwijst naar "Besluit Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De	Zie antwoord onder 16.1

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		Plateaux". Indiener stelt dat, als, zoals in de NRD te lezen is, waterkwaliteitsproblemen een oplossing behoeven, deze ontbrekende habitattypen juist toegevoegd moeten worden.	
16	3	De indiener heeft aangegeven dat ecologisch herstel in relatie tot habitatrichtlijnsoorten H1096 en H1831 voor een groot deel een zaak van kwalitatieve verbetering is. Volgens de indiener wordt hier in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau niet veel aandacht aan besteed. Er wordt veel meer gesproken over kwantitatieve hydrologische kwesties, zoals waarheen, waarlangs en hoeveel water erens zou moeten stromen. De indiener stelt dat het "Project Natura 2000 Dommeldal" een stuk beter zou worden als er ook voor waterkwaliteit een serieuzere plaats ingeruimd wordt.	Zie antwoord onder 16.1
16	4	Indiener wenst ook een serieuzere plek voor biodiversiteit, waar het woord 'biodiversiteit' slechts één keer voorkomt in het hele document (pagina 31). Volgens de indiener komt dit woord terecht veel frequenter voor in publieke dialogen, omdat het verwijst naar de gezondheid van het aardse leven, inclusief de weerstand tegen zoönosen en plagen. De zin over biodiversiteit op pagina 31 suggereert dat de aanblik van een niet-zo-mooi landschap of het idee van matige biodiversiteit onaangename gevoelens teweegbrengt, waardoor de gezondheid van mensen eronder lijdt. De indiener vindt dit een	Wij kunnen u melden dat er, naar aanleiding van het advies van de Commissie mer, aanvullend in het MER ook in wordt gegaan op de effecten op biodiversiteit.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		grandioze onderschatting van het biodiversiteitsprobleem.	
17	1	De indiener verzoekt om onderzoek met gelijkwaardige diepgang en gedetailleerdheid naar de mogelijkheden om overtollig water in natte tijden tijdig, voldoende en effectief te kunnen afvoeren waar deze overlast geven. Daarnaast vraagt de indiener om onderzoek naar de mogelijkheden om voldoende water in droge tijden tijdig en voldoende effectief te kunnen vasthouden, zonder dat dit overlast geeft. De indiener wil weten welke maatregelen kunnen worden getroffen om beide doelen te bereiken en te combineren.	Eén van de speerpunten van het project Natura 2000 Dommeldal is om een watersysteem te maken die piekbuien kan opvangen en die tegen een stootje kan als het gaat om verdroging. We willen de grondwaterstanden stabiel maken. De hydrologische modellen brengen in beeld waar overlast verwacht kan worden. En op welke percelen we extra maatregelen moeten nemen of dat we percelen moeten compenseren. We gaan hiervoor altijd in gesprek met grondeigenaren en burens. U vindt de keuze van maatregelen terug in de NRD. In het MER staan de effecten op de omgeving.
17	2	Indiener ziet graag dat er wordt gekeken naar hoe de huidige wateroverlast in de kelders van woningen rond de Dommel in de toekomst kan worden voorkomen.	Als het veel en lang regent, stijgt de grondwaterstand. Een hoge grondwaterstand kan leiden tot water in kelders en kruipruimtes. In het najaar van 2023 en het voorjaar van 2024 gebeurde dat op veel plekken in Nederland. Het grondwater stond nooit eerder zó hoog. Daarom hadden sommige mensen voor het eerst een natte kelder. Wat het waterschap kan doen en wat u zelf kunt doen, vindt u op: https://www.dommel.nl/wateroverlast .
17	3	Indiener wenst dat er wordt gekeken naar wat herstel van waterstanden feitelijk betekent, gemeten aan de waterstanden uit het verleden (tot en met 50 jaar terug) en in hoeverre die waterstanden in de laatste 20 jaar zijn veranderd ten opzichte van de in de jaren die daaraan voorafgingen gemeten waterstanden.	In de modelberekeningen werkt het waterschap met de nieuwste klimaatscenario's van het KNMI. Deze geven aan dat natte en droge perioden langer gaan duren en ook vaker gaan voorkomen. Bij de doorrekening houdt het waterschap hiermee rekening. Het waterschap meet daarnaast al jarenlang in het gebied de waterstanden via peilbuizen. Deze waterstanden zijn ook terug te vinden op de website dommel.nl .
17	4	Indiener ziet graag dat de mogelijkheden/mogelijkheden worden onderzocht betreffende het infiltreren van	We hebben een sterk watersysteem nodig dat opgewassen is tegen hele natte en hele droge perioden. Met ruimte voor water.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		oppervlaktewater in het grondwater, om zodoende overlast van oppervlaktewater te voorkomen.	En voldoende grondwater en oppervlaktewater, dat schoon en veilig is. Samen met inwoners, boeren, bedrijven en natuurorganisaties werken we de komende jaren in stappen naar een watersysteem dat tegen een stootje kan. Dit noemen we de watertransitie. Daarom pakt het waterschap dit breed op en niet alleen in een project. Kijkend naar beekdalen wil het waterschap op de hoge koppen regenwater zoveel mogelijk in de bodem laten zakken. In de beekdalen zal dit niet altijd mogelijk zijn door de hoge(re) grondwaterstanden. Daar wordt ingestoken op: – Het opvangen van grote hoeveelheden water – Ervoor zorgen dat een beekdal niet verdrogend werkt voor de omgeving Wilt u meer weten? Kijk dan eens op https://www.dommel.nl/watertransitie.
17	5	Indiener zou graag als criterium bij het MER-onderzoek zien: Handhaven van mogelijkheden om natuur te beheren en te onderhouden en ga na op welke plekken vernatting zulk onderhoud feitelijk zou blokkeren.	De uitwerking van de maatregelen zijn gericht op het optimaliseren van het doelbereik van de habitat- en ambitietypen. In het projectbesluit worden op basis van toekomstige grondwaterstanden en toegankelijkheid, beheer en onderhoudsafspraken gemaakt met de eigenaren, en waar nodig mitigerende maatregelen genomen.
17	6	Indiener vraagt wat de invloed is op de peilen van DL43 en DL36 en daarmee op de riooloverstort in het Gegraaf.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. We kunnen momenteel nog geen concreet antwoord geven op uw vraag.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			De effecten op peilen in de zijwatergangen (en daarmee tevens overstorten) beoordelen we later in het projectbesluit. Dit projectbesluit kunt u te zijner tijd inzien en uw reactie op geven. Dit zal in 2026 zijn.
17	7	Indiener vraagt of de stuurpeilen van de stuw aan de Dommelseweg aangehouden worden zoals vastgelegd bij de bouw van de stuw.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. We kunnen momenteel nog geen concreet antwoord geven op uw vraag. De effecten op stuurpeilen beoordelen we later in het projectbesluit. Dit projectbesluit kunt u te zijner tijd inzien en uw reactie op geven. Dit zal in 2026 zijn. Helaas is voor ons niet duidelijk om welke stuw het gaat. Een van de twee stuwen is de Dommelsche Watermolen. Hiervan verandert het peilniveau niet. We onderzoeken hier alleen de vispasseerbaarheid van de Dommelsche watermolen.
17	8	Indiener wenst onderzoek naar mogelijke schade aan de historische (ondergrondse) elementen 7 restanten van de boerderij van het kasteel (700 na Christus/1850 na Christus nadien gesplitst van het kasteel en in particulier bezit).	U geeft aan graag onderzoek te willen laten doen naar mogelijke schade aan historische (ondergrondse) elementen van de restanten van de boerderij van het kasteel. In het MER staan ook mogelijke effecten van het project Natura 2000 Dommeldal op archeologische en cultuurhistorische waarden in het gebied.
17	9	Indiener wenst dat er rekening wordt gehouden met de belangen van activiteitenboerderij 't Geveltje m.b.t. het badkuipvaren over de Dommel van de Loondermolen tot aan de Volmolen.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			teit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd.
18	1	De indiener heeft aangegeven dat het enige aandachtspunt voor het areaal langs Rijksinfrastructuur het opzetten van het waterpeil is. Hoewel de voorzichtige inschatting is dat de kans klein is, zouden de in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau voorgestelde werkzaamheden problemen kunnen geven met de waterstand in de bij de indiener in beheer zijnde watergangen en de waterberging en waterafvoer langs de Rijksinfrastructuur. De indiener verzoekt rekening te houden met de drooglegging van hun aarden baan, dan wel aan te tonen dat deze (blijven) voldoen aan de normering.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Daarbij houden we rekening met de ontwateringseis voor Rijksinfrastructuur.
19	1	Indiener stelt dat het uitvoeringsprogramma een te beperkte focus heeft en zou zicht moeten richten op het gehele palet aan harde (EU) verplichtingen waaraan in 2027 voldaan moet worden. Dit zou verwoord moeten worden in de hoofddoelstellingen. De tekst is niet duidelijk over het verschil tussen hoofd- en neven-doelstellingen en waarom dit verschil gemaakt wordt.	We vinden het spijtig om te lezen dat het niet helemaal duidelijk is wat de hoofddoelen en andere doelen zijn van het project. We gaan kijken hoe we dit beter kunnen overbrengen. Voor nu kunnen we aangeven dat het project zich richt op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We werken onder andere aan vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen, omdat deze ecosystemen diverse functies vervullen en kwetsbaar zijn. Alluviale bossen, op rivier- en beekafzettingen, bieden een thuis aan zeldzame planten en diersoorten. Ze zijn essentieel voor het vasthouden van water en waterkwaliteit. Ze spelen een rol in de vorming van het landschap. Hoogveenbossen, op hoogveen,

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			zijn unieke vegetaties die belangrijk zijn voor waterberging, koolstofopslag, en bieden een thuis aan bijzondere soorten. Naast de hoofddoelen werkt het waterschap aan maatregelen uit de Natuurdoelanalyse (NDA). In het MER staan de beoordelingen van alle hoofd- en nevendoe- len.
19	2	De indiener heeft aangegeven dat binnen de scope van Natura 2000 de focus ligt op alluviale bossen, terwijl in het gebied ook voor andere habitats maatregelen nodig zijn voor de instandhouding ervan. Dit staat uitgebreid beschreven in het vigerende Natura 2000-beheerplan, de Natuurdoelanalyse (NDA) en het advies van de Ecologische Autoriteit. De indiener noemt als voorbeeld de natte ven- en heidehabitats op de Plateaux en de Malpie. Dit heeft impact op de doelstellingen zoals opgenomen in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau en op de gebiedsbegrenzing voor maatregelen. De indiener stelt dat de begrenzing voor het Dommel dal van waterscheiding tot waterscheiding zou moeten zijn, in plaats van de te beperkte begrenzing zoals nu weergegeven op de kaart in figuur 4.1.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We werken onder andere aan vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen, omdat deze ecosystemen diverse functies vervullen en kwetsbaar zijn. Alluviale bossen, op rivier- en beekafzettingen, bieden een thuis aan zeldzame planten en diersoorten. Ze zijn essentieel voor het vasthouden van water en waterkwaliteit. Ze spelen een rol in de vorming van het landschap. Hoogveenbossen, op hoogveen, zijn unieke vegetaties die belangrijk zijn voor waterberging, koolstofopslag, en bieden een thuis aan bijzondere soorten. Naast de hoofddoelen werkt het waterschap aan maatregelen uit de Natuurdoelanalyse (NDA). In het MER staan de beoordelingen van alle hoofd- en nevendoe- len.
19	3	De indiener heeft aangegeven dat de KRW-doelen (de doelen i.h.k.v. de Kaderrichtlijn Water) voor de Dommel bij lange na niet gehaald worden en dat dit in 2027 op orde moet zijn. Het op orde zijn van deze doelen is ook van belang voor de Natura 2000-doelen, omdat zonder een goede waterkwaliteit de duurzame	De scope focust zich met name op de maatregelen die binnen de projectgrenzen genomen kunnen worden. Maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit binnen de projectgrenzen zijn beperkt. Bij de uitwerking van de maatregelen nemen we de waterkwaliteit wel mee in de effectbeoordeling op de in de NRD genoemde beoordelingsaspecten. Aanvullend kijken we

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		instandhouding van de beekgebonden habitats niet goed mogelijk is. Dit komt onder meer door de negatieve effecten van inundatie, zoals slib en water met een hoge nutriëntenlast. De indiener stelt dat het realiseren van de KRW-doelstellingen, inclusief de daarvoor noodzakelijke grensoverschrijdende afspraken, een hoofddoelstelling van het uitvoeringsprogramma zou moeten zijn.	met het project zo goed mogelijk naar nevensdoelen zoals Kader Richtlijn Water. Ook in het MER onderzoeken we de maatregelen die hieraan bijdragen.
19	4	De indiener heeft aangegeven dat het hydrologisch herstel van natte natuurgebieden, aangewezen als beleids categorie 'natte natuurparels', in 2027 afgerond zou moeten zijn, zoals afgesproken in diverse overeenkomsten tussen de manifestpartners in de afgelopen decennia. De indiener stelt dat het herstel van de natte natuurparels een hoofddoel van het uitvoeringsprogramma zou moeten zijn. Dit betreft zowel gebiedsgebonden maatregelen als regionale en bovenregionale maatregelen.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We werken onder andere aan vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen, omdat deze ecosystemen diverse functies vervullen en kwetsbaar zijn. Alluviale bossen, op rivier- en beekafzettingen, bieden een thuis aan zeldzame planten en diersoorten. Ze zijn essentieel voor het vasthouden van water en waterkwaliteit. Ze spelen een rol in de vorming van het landschap. Hoogveenbossen, op hoogveen, zijn unieke vegetaties die belangrijk zijn voor waterberging, koolstofopslag, en bieden een thuis aan bijzondere soorten. Aanvullend werken we aan nevensdoelen, zoals kwaliteitsverbetering van de Natte Natuurparels. In het MER staan de beoordelingen van alle hoofd- en nevensdoelen
19	5	De indiener heeft aangegeven dat de kanovaart op de Dommel een grote negatieve impact heeft op de KRW en Natura 2000-doelen voor de beek, de rust en de natuur. De indiener benadrukt dat beheermaatregelen ten behoeve van de	Wij snappen uw zorgen over kanovaart op de Dommel. Kanovaart kan overlast geven. Denk bijvoorbeeld aan geluid, afval, omwoeling door peddels. Op dit moment lijkt kanovaart geen direct knelpunt voor de doelen die we hebben voor de beek,

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		kanovaart, zoals het weghalen van omgevallen bomen, haaks staan op de doelen van de KRW. Daarnaast zorgt deze vorm van recreatie door het Natura 2000-gebied voor forse verstoring, onder andere door geluid, oeverbetredingen, afval en omwoeling met peddels.	maar zorgt het indirect wel voor de afwezigheid van morfologische processen door maaien en afvoer van dode bomen. Alterra (2012) heeft een onderzoek gedaan naar mogelijke effecten van kanovaren op (onder meer) Natura 2000-leefgebieden. Daarin staan tips om effecten te bepalen en worden de belangrijkste risico's aangegeven. De conclusie is dat de meeste waterplanten weinig gevoelig zijn voor vaarrecreatie. Directe effecten van kanovaart op het leefgebied verwachten we daarom niet.
19	6	De indiener heeft aangegeven dat verdroging van habitats wordt veroorzaakt door grondwateronttrekking voor beregening, landbouw, en drink- en industriewater, zowel binnen als buiten het projectgebied. De indiener vraagt om deze oorzaken goed te lokaliseren en cumulatief mee te nemen in de doelstellingen van de NRD. Indien de oorzaken buiten de scope vallen, dient dit benoemd te worden, evenals de wijze waarop en door wie maatregelen ontwikkeld worden. De drainerende werking van de Dommel is een belangrijke factor in de verdroging van habitats en dient expliciet benoemd te worden. Voorgestelde maatregelen zijn aanpassing van peil, hermeandering en ophogen van de beekbodem.	We hebben onttrekking van drinkwater en industrie opgenomen in het hydrologisch model. Helaas hebben we momenteel onvoldoende informatie om beregening van landbouw op te nemen. De afvoerende werking van de Dommel is een bekend en belangrijk knelpunt dat we binnen het project onderzoeken.
19	7	De indiener heeft aangegeven dat invasieve exoten een bedreiging vormen voor het beekmilieu en de habitats in het beekdal. De indiener vraagt om een inventarisatie van de problematiek en uitvoering van maatregelen mee te nemen in het uitvoeringsprogramma Dommeldal.	Bij de uitvoering van maatregelen doen we er alles aan om de verspreiding van de exoten te voorkomen. De verwijdering van exoten, zoals Japanse duizendknoop en Reuzenbalsemien is echter geen hoofd- of neven-doel van het project Natura 2000 Dommeldal. We kijken met onze samen-

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			werkingspartners of we de genoemde problemen kunnen meenemen als extra kans in het project.
19	8	De indiener heeft aangegeven dat voor de optimalisatie van de hydrologie van de habitats op de Plateaux/Klotvennen een onderzoek is uitgevoerd door Eelerwoude in opdracht van Natuurmonumenten. De externe maatregelen kregen een negatief advies van Waterschap de Dommel en zijn nog niet uitgevoerd. De indiener vraagt om bevestiging dat de voorgestelde optimalisaties aan de leggerwaterlopen worden uitgevoerd in het kader van het uitvoeringsprogramma. Dit betekent ook dat de projectgebiedsgrens naar het zuidwesten moet worden opgeschoven, tot aan de Plateaux/N69. Het rapport van Eelerwoude kan opgenomen worden in de literatuurlijst van de NRD.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Het omhoog zetten van stuwen bij de Klotvennen gaat over de huidige situatie. Het verbeteren van de sloten valt in het maatregelenpakket. De beoordeling hiervan staat in het MER. Wanneer bij de detailuitwerking (op perceelsniveau) blijkt dat hierdoor uitstralingseffecten buiten de projectgrenzen plaatsvinden, nemen we dit mee in de beoordeling. Bij de uitwerking van de maatregelen gebruiken we de genoemde rapportage van Eelerwoude. De interne maatregelen in de Klotvennen zijn modelmatig niet verwerkt in de referentie situatie van het MER. Daarom is deze rapportage nu niet opgenomen in de literatuurlijst.
19	9	De indiener heeft aangegeven dat voor het halen van de KRW en Natura 2000-doelen in dit gebied ook uiterlijk 2027 maatregelen in België noodzakelijk zijn. Hoewel de maatregelen in België mogelijk buiten de scope van dit uitvoeringsprogrammavallen, vraagt de indiener om in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau de kern van de grensoverschrijdende problematiek en de noodzakelijke maatregelen goed te omschrijven. Daarnaast vraagt de indiener om het proces te benoemen om tot afspraken met België te komen en aan te geven in	Het verschil in maatregelen en waterkwaliteit heeft o.a. te maken met de verschillende afspraken die Vlaanderen en Nederland hebben gemaakt met Brussel voor Kader Richtlijn Water. Nederland en Vlaanderen overleggen over dit onderwerp. Via een pilot verzamelen we feiten en willen daarmee tot een aanpak komen. Hoe dat precies gaat lopen is nog niet bekend. De trekker voor dit proces is het Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat.

Nr. indieners	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		welk kader en door wie deze afspraken tot stand gaan komen.	
19	10	Over paragraaf 2.4 vraagt indiener: Hier graag toevoegen dat ook de autonome ontwikkeling beschreven wordt als referentiekader.	De effecten van project Natura 2000 Dommeldal vergelijken we met de referentiesituatie. Onderdeel van deze referentiesituatie zijn autonome ontwikkelingen. Denk bijvoorbeeld aan ruimtelijke ontwikkelingen waarover bestuurders al een beslissing hebben genomen.
19	11	Over paragraaf 2.4, bladzijde 9, merkt indiener op: Als te onderzoeken variant zouden de effecten van beperking van de kanovaart opgenomen worden, deze ziet indiener niet terug. Vervolg vraag is welke beperking (totaal geen kanovaart of beperking in tijd//trajecten) meegenomen wordt en hoe deze bepaald wordt. Hierin denkt indiener graag mee.	Wij snappen uw zorgen over kanovaart op de Dommel. Kanovaart kan overlast geven. Denk bijvoorbeeld aan geluid, afval, omwoeling door peddels. Op dit moment lijkt kanovaart geen direct knelpunt voor de doelen die we hebben voor de beek, De effecten op recreatie (zoals op kanovaart) binnen het plangebied nemen we mee in het MER.
19	12	Over paragraaf 3.1 merkt indiener over de eerste alinea en laatste zin op: Hier ook de andere kwalificerende habitattypen toevoegen.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We werken onder andere aan twee specifieke leefgebieden: vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen. Deze ecosystemen vervullen diverse functies en zijn kwetsbaar. Alluviale bossen, op rivier- en beekafzettingen, bieden een thuis aan zeldzame planten en diersoorten. Ze zijn essentieel voor het vasthouden van water en waterkwaliteit. Ze spelen een rol in de vorming van het landschap. Hoogveenbossen, op hoogveen, zijn unieke vegetaties die belangrijk zijn voor waterberging, koolstofopslag, en bieden een thuis aan bijzondere soorten.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			Aanvullend werken we aan neven-doelen, zoals kwaliteitsverbetering van de Natte Natuurparels. In het MER staan de beoor-delingen van alle hoofd- en neven-doelen. We zien op dit moment geen reden om nog anderen delen toe te voegen.
19	13	Over paragraaf 4.4., derde alinea en laatste aandachtsstreepje: ontwikke-ling van heide is problematisch van-wege de hoge stikstofdepositie. In-diener vraagt: Is deze maatregel ook ruimer bekeken dan de begrenzing van het onderzoeksgebied?	De maatregel bosomvorming naar heide onderzoeken we met de blik wat het effect is aan het hydrologisch herstel in de leefge-bieden. Beheer en verdere teruggang ne-men we mee in het MER.
19	14	Over paragraaf 4.4., pagina 24 en eerste regel zegt indiener: Dit kan strijdig zijn met de natuurdoelen (b.v. waterberging op hooilanden). Indiener vraagt hoe dit wordt afgewogen.	In het MER nemen we de verandering in de keren dat er overstroming kan plaats-vinden van het beekdal mee. Dat geldt ook voor de effecten daarvan op de aan-wezige natuurdoelen.
19	15	Indiener merkt op over 4.4., pagina 24 en laatste alinea: Bij toepassen drainage wordt er weer kwelwater afgevangen voordat dit het natuurge-bied bereikt, dit is niet wenselijk.	In de mer-procedure laten we het plan en de hydrologische effecten op hoofdlijnen beoordelen. Toetsing van de effecten ge-beurt op basis van het hydrologisch model (oppervlakte- en grondwater) en of we daarmee de doelen behalen. We kijken hierbij naar de gemiddelde voorjaars-grondwaterstand (GVG), gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) en de aanwezigheid van grondwater dat onder druk vanuit de grond naar de oppervlakte komt voor de aangewezen Natura 2000-leefgebieden. De beoordeling en eventu-ele effecten bespreken we persoonlijk met grondeigenaren als ze verandering gaan krijgen in grondgebruik. Waar nodig kij-ken we of we aanvullende (mitigerende) maatregelen moeten nemen.
19	16	Indiener merkt op over Tabel 5.1. 'Beïnvloeding beschermde soorten': dit zou breder bekeken moeten	Veel bedreigde soorten krijgen ook wette-lijke bescherming bij herstel van hun aan-tal. Daardoor zijn bedreigde soorten vaak ook beschermde soorten. We nemen, ook

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		worden dan enkel op beschermde soorten. Effecten op beschermde en bedreigde soorten zou hier volgens indiener beter zijn.	door het advies van de Commissie mer, de effecten op de biodiversiteit mee in het MER. Hierbij kijken we breder dan alleen naar beschermde planten en diersoorten.
19	17	Indiener merkt op over Tabel 5.2: beoordeling effecten op natuur moet volgens indiener breder dan alleen beschermde natuur/soorten. Ook effecten op niet juridisch beschermde natuur moeten volgens indiener worden bekeken.	We nemen, ook door het advies van de Commissie mer, de effecten op de biodiversiteit mee in het MER. Hierbij kijken we breder dan alleen naar beschermde planten en diersoorten. Onafhankelijk van beschermde status bestaat er een zorgplicht ook voor deze in het wild levende soorten.
20	1	Indiener is genoodzaakt om diens campingbedrijf te heroriënteren t.g.v. het beoogde grondwaterpeil. Indiener geeft ondanks deze tegenvallende uitkomst de moed nog niet op en ziet de nieuwe keukentafelgesprekken, zoals die in paragraaf 1.3 Omgevingsproces worden aangekondigd, dan ook met grote spanning tegemoet.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. In uw geval zijn er al gesprekken gevoerd vanuit de gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor.
20	2	Indiener verzoekt om ook het thema 'Woon-, werk- en leefklimaat' in de breedste zin van het woord op te nemen als onderdeel van het MER, aangezien de indiener opvalt dat bij de onderdelen 'D. Huidige situatie en autonomen ontwikkeling', 'E. Effecten' en 'G. Mitigerende en compenseren-decompenserende maatregelen' alleen het milieu aan de orde komt en niet de in het MER-studiegebied gelegen woningen en bedrijven.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We kijken daarnaast naar effecten op het woon-, werk- en leefmilieu. We weten door het MER ook meer over de huidige en autonome ontwikkeling en mitigerende maatregelen gerelateerd aan milieu.
20	3	Indiener stelt dat voorkomen van schade aan (verblijfs)recreatie niet	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/na-

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		wordt opgenomen in 3.1 probleemstelling, en dat diens camping de gevolgen van het project zal merken. Indiener verzoekt om verblijfsrecreatie op te nemen als onderdeel van het MER.	tuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. De aanleiding van het project Natura 2000 Dommeldal is de slechte kwaliteit van de natuur. Schade aan (verblijfs)-recreatie is daarom niet opgenomen in de probleemstelling. In het MER staat ook wat de effecten van project Natura 2000 Dommeldal zijn op verblijfsrecreatie.
20	4	De indiener heeft aangegeven dat de benamingen van de grenzen verwarrend zijn. De NRD gaat alleen over de projectgrens, terwijl de nevendoelelen over NNP's gaan die deels buiten de projectgrens liggen. De MER-projectgrens doorsnijdt twee NNP's en stopt bij de rijksgrens, wat verwarrend is. De indiener vraagt om de benamingen van de grenzen aan te passen en gedetailleerde kaarten te gebruiken, zodat duidelijk is welke gebieden het betreft.	In het MER komen gedetailleerdere kaarten. De projectgrens bakent het gebied waarbinnen we maatregelen gaan nemen af. We gaan geen maatregelen nemen in Natte Natuur Parels buiten de projectgrens. We hopen dat dit meer duidelijkheid geeft.
20	5	De indiener heeft aangegeven dat de term 'autonome ontwikkeling' niet duidelijk is uitgelegd in paragraaf 2.4 over het milieueffectrapport. Dit komt pas aan de orde in paragraaf 4.3. De indiener vraagt om in tabel 4.1 de status van autonome ontwikkelingen direct weer te geven. Daarnaast dient Camping De Volmolen genoemd te worden, gezien de gesprekken over uitbreiding en/of omvorming sinds 2017. De indiener verzoekt om alle projecten en ontwikkelingen die een directe relatie hebben met het projectgebied op te nemen in de tabel, ongeacht hun	Het klopt dat de term 'autonome ontwikkeling' niet is beschreven in paragraaf 2.4, zoals dat wel in paragraaf 4.3 staat. Dit passen we aan. Hartelijk dank voor de tip. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Uitbreiding en/of omvorming van Camping de Volmolen valt niet binnen project Natura 2000 Dommeldal. Dit neemt het programmteam van gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor mee in één van de deelgebiedsprojecten.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		status, en met een voetnoot aan te geven wat een autonome ontwikkeling is en wat niet.	
20	6	De indiener heeft aangegeven dat het onduidelijk is of de projectgrens ruimer zal worden dan nu is aangegeven, gezien de mitigerende en compenserende maatregelen in het voorkeursalternatief. De indiener vraagt om duidelijkheid over hoe deze maatregelen bepaald en geregeld gaan worden, aangezien negatieve effecten ook buiten het projectgebied zullen plaatsvinden.	We onderzoeken de milieueffecten in een groter gebied dan het projectgebied. Mocht uit het MER blijken dat we het onderzoeksgebied nog groter moeten maken, dan nemen we dit mee in het proces. We schatten nu in dat de effecten niet tot buiten het onderzoeksgebied reiken.
20	7	Indiener verzoekt duidelijk te maken hoe om te gaan met het verschil tussen de Hoofddoelstelling en de Nevendoelstellingen in relatie tot de weging tussen de positieve effecten op de NNP's en de negatieve effecten op bedrijven en woningen.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. Dat moeten we in ieder geval behalen. Daarnaast kijken we wat nog meer mogelijk is. Naast het behalen van de doelen kijken we naar de effecten op bestaande natuur en aanwezige bedrijven en woningen. We hopen dat het zo voor u duidelijk is.
20	8	Indiener verzoekt verduidelijking van de betekenis van 'kwalitatieve' effectbeoordeling. Indiener stelt dat die nogal subjectief lijkt te zijn en van cruciaal belang is in de latere (schade)procedures.	Met kwalitatief bedoelen we dat we geen berekeningen doen of modellen gebruiken om effecten te bepalen. In een beoordelingsschaal van het MER staat wanneer een bepaalde score wordt gekoppeld aan een criterium.
20	9	De indiener heeft aangegeven grote vraagtekens te zetten bij het toepassen van het grondwatermodel, gezien de grove fouten in eerdere versies. Het model wordt gekalibreerd op de aanwezige peilbuisen. De indiener vraagt om aan te geven waar de informatie over de locaties van de peilbuisen en de meetresultaten te vinden is.	We actualiseren het grondwatermodel met hulp van beschikbare peilbuisgegevens. De data van deze peilbuisgegevens komen via het grondwaterportaal van het waterschap en vindt u via dommel.nl. ² Het laat helaas niet de grondwaterstanden van alle meetpunten zien, omdat een deel van deze meetpunten in beheer is bij externen. Deze reeksen komen niet binnen in de waterklik kaart. De provincie laat de

² [Data peilbuisgegevens \(Waterschap\)](#)

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			grondwaterstanden zien van de peilbuizen die bij haar (Brabant Water)³ in beheer zijn. Gemeentelijke meetpunten kunt u ook terugvinden.⁴ Het waterschap is (samen met andere overheden) druk bezig om peilbuisinformatie te verbeteren. De genoemde data kunt u bekijken via de links in onderstaande voetnoten.
20	10	De indiener heeft aangegeven dat het woord "beïnvloeding" in relatie tot de beoogde grondwaterpeilverhoging voor de NNP's niet alleen moet gaan over de kwaliteit van de natuur, maar ook over de te verwachten negatieve effecten op de camping. De indiener vraagt om in de beschrijving van de deelaspecten nadrukkelijk de negatieve effecten van de grondwaterstanden te betrekken.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Ook kijken we wat de gevolgen zijn voor recreatie. Als dit negatief is door hogere grondwaterstanden dan staat dat in het MER.
20	11	De indiener heeft aangegeven dat paragraaf 5.9 'Wonen, werken en recreatie' samen met een andere paragraaf in één gezamenlijke paragraaf 'Woon-, werk- en leefklimaat' opgenomen dient te worden. Om de effecten te bepalen, is het noodzakelijk een sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) op te stellen. De indiener vraagt om dit zo vroeg mogelijk in het proces te doen, zodat het project niet later voor verrassingen komt te staan van niet beoordeelde effecten.	In het MER staan de gevolgen van de veranderingen in de grondwaterstand voor onder andere wonen, werken en recreatie. We stellen geen aparte sociaaleconomische impactanalyse op, omdat een effectbeoordeling op sociale aspecten al impliciet onderdeel uitmaakt van het MER.
21	1	De indiener heeft aangegeven dat zij graag willen weten uit welk onderzoek blijkt dat de natuur in het Dommeldal zich zal herstellen of verbeteren zodra het waterniveau	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van

³ [Grondwaterstanden van peilbuizen \(Brabant Water\)](#)

⁴ [Meetpunten grondwater \(Gemeentelijk\)](#)

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		van de Dommel verhoogd wordt. Volgens grondeigenaren en andere grondgebruikers is er de laatste jaren vanwege hoge waterstanden meer natuur verloren gegaan dan hersteld of verbeterd, zoals het verdwijnen van de Klokjesgentiaan en Knoopmieren in De Malpie. De indiener vraagt om een grondig onderzoek, inclusief een 0-meting, zodat latere verbeteringen en/of verslechtingen gemonitord en zichtbaar worden.	maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We werken onder andere aan twee specifieke leefgebieden: vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen. Deze ecosystemen vervullen diverse functies en zijn kwetsbaar. Alluviale bossen, op rivier- en beekafzettingen, bieden een thuis aan zeldzame planten en diersoorten. Ze zijn essentieel voor het vasthouden van water en waterkwaliteit. Ze spelen een rol in de vorming van het landschap. Hoogveenbossen, op hoogveen, zijn unieke vegetaties die belangrijk zijn voor waterberging, koolstofopslag, en bieden een thuis aan bijzondere soorten. We halen de knelpunten voor vochtige alluviale bossen uit de Natuurdoelanalyse voor het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Daarin staat dat het gebied te maken heeft met: – Verdroging (bodem). Te lage grondwaterstanden door peilverlaging in het omringende gebied. – Onnatuurlijk peilbeheer door veranderd maaibeheer met overstroming in de zomer. Dit willen we voorkomen, omdat er anders te veel voedingsstoffen (nutriënten) in het water komen. Dit leidt tot een verhoogde algengroei en uiteindelijk tot problemen voor de waterkwaliteit – Verdroging door drainerende werking van beken zoals De Dommel – Verzuring van de bodem door te lage grondwaterstanden. Bij mineralisatie van organische stof komt zuur vrij. Deze verzuring slaat niet op doordat grondwater

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			vol stoffen zoals kalk niet meer aan maaiveld komt. – Klimaatverandering; droge jaren versterken effect verdroging (drukfactorenanalyse (BIJ12, z.d.)) Voor de modelberekeningen bepalen we de referentiesituatie aan de hand peilbuisgegevens en reeds geplande ontwikkelingen. De referentiesituatie gebruiken we voor de grondwaterstanden als 0-situatie waarmee de effecten van de maatregelen vergeleken worden. Monitoring van flora en fauna in en rond Natura 2000-gebieden is een taak van de provincie. Zij heeft informatie beschikbaar van de huidige toestand, de 0-situatie van de flora en fauna.
21	2	De indiener heeft aangegeven dat onderzoek naar de waterkwaliteit in de Dommel een hogere prioriteit verdient dan het waterniveau. De reikwijdte van het project zou verder moeten gaan dan de grens tussen Nederland en België, omdat vermindering van vervuiling vanuit België de biodiversiteit in de beek zal vergroten. De indiener vraagt om vervuild water snel af te voeren en te voorkomen dat het buiten de oevers treedt. Daarnaast vraagt de indiener om de impact op de kwaliteit van de grond, het water en de biodiversiteit te verduidelijken wanneer het landelijk gebied aangrenzend aan de Dommel inundeert.	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. In het MER staat ook wat de invloed van het Dommelwater op de aanliggende natuur en landbouwgronden is. Bij de beoordeling van de milieueffecten is ook de verandering meegenomen in hoe vaak het beekdal overstroomt. We kijken wat we verder nog tegelijk kunnen oppakken en

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			stellen hiervoor maatregelen op waarvan de effecten ook in het MER staan.
21	3	De indiener heeft aangegeven dat het realiseren van een optimale stuurbaarheid van de niveaus van het oppervlaktewater de beste manier lijkt om de natuur te ondersteunen. Dit omvat zowel het adequaat stuwen van water bij dreigende verdroging als het afvoeren van water bij overmatige vernatting. De indiener stelt voor om intelligente oplossingen, zoals AI-gestuurde stuwen, te onderzoeken, vooral in de Brainport-regio. Bestaande sloten en slootjes zijn belangrijke landschapselementen en goed voor de biodiversiteit, en hier moeten we zuinig op zijn.	We nemen automatisering mee bij de uitwerking van de maatregelen. Bijvoorbeeld bij het aanpassen van de stuwen bij de watermolens. Daarmee vergroten we de stuurbaarheid van het systeem.
21	4	De indiener heeft aangegeven dat veranderen niet altijd verbeteren is en dat het belangrijk is om bestaande bomen en planten in stand te houden. Deze planten hebben zich spontaan gevestigd en horen thuis op hun plek. De indiener vraagt om onderzoek naar de impact van een 5-10 cm hoger waterniveau op de grotere bomen aan de oevers, aangezien jonge aanplant deze niet gelijkwaardig kan vervangen. Daarnaast stelt de indiener dat de natuur vaak wint en het water uiteindelijk zijn eigen weg vindt. Voordat het project van start gaat, vraagt de indiener om onderzoek naar de impact van niveauverhoging op de oeverbeplanting.	Bij de beoordeling van de milieueffecten nemen we het effect op bestaande bomen, struiken mee. De maatregelen richten zich met name op de vochtige bostypen. In het MER beoordelen we ook de effecten op de bestaande drogere bostypen.
21	5	De indiener heeft aangegeven dat het berijden of bewerken van de beekdalgrond onder natte omstandigheden de grondstructuur ernstig	In de beekdalen zijn de grondwaterstanden al relatief hoog. We zijn op de hoogte dat het soms moeilijk is onder deze omstandigheden om te werken op het land.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		kan beschadigen, waardoor de grond ondoorlatend wordt voor water. Dit leidt tot plasvorming en oppervlakkige afstroming, waardoor water niet aan het grondwater wordt toegevoegd en de buffercapaciteit minimaal is. De indiener vraagt om onderzoek naar dit effect.	Op de hoge 'koppen' rondom het beekdal van de Dommel trekt het water de grond in. Zo gaat er meer grondwater, dat onder druk uit de bodem naar de oppervlakte komt (kwelstroom), richting de bossen in het beekdal. Bij de beoordeling van de milieueffecten nemen we de effecten van de uitvoering op de omgeving en de natuurwaarden mee.
21	6	De indiener heeft aangegeven dat vernatting invloed heeft op de waterberging. Overstromingen door onvoldoende afvoercapaciteit van een rivier worden vaak veroorzaakt door onvoldoende bergingscapaciteit bovenstrooms. Een 10 cm dikke laag droge grond kan ongeveer 25 mm regenwater bergen, terwijl 10 cm verzadigde grond 0 mm bergt. De indiener vraagt om onderzoek naar de gevolgen van vernatting voor waterberging.	Het klopt dat vernatting invloed kan hebben op de beschikbare bergingscapaciteit in de bodem en uiteindelijk ook mogelijke overstromingen. Het is echter niet zo zwart-wit. Er spelen meerdere processen die verschillende effecten hebben op het afvoeren van water. Het dempen of verondiepen van greppels en sloten zorgt vaak voor vernatting. Het zorgt er tevens voor dat directe afstroming naar de beek vertraagt. Afstroming richting de beek via het grondwater verloopt trager dan via greppels en sloten. Afhankelijk van de mate van verondieping kan het zo zijn dat op lagere plekken water blijft staan voordat het afstroomt naar de beek. Beekherstelprojecten zorgen over het algemeen voor een natter beekdal. In extreme situaties is de bodem daar vaak al verzadigd en is er nauwelijks effect op de overstroming van de beek. De verschillende beschreven processen werken elkaar tegen. Hierdoor is het totale effect op het afvoeren van water minimaal. Daarom nemen we dit niet volledig mee in het oppervlaktewatermodel. Bovenstaande geldt voor de afvoergolven (T1, T10, T100 (afvoer door de Dommel die gemiddeld respectievelijk één keer per jaar (T1), één keer per tien jaar (T10) en één keer per honderd jaar (T100)) voorkomt) van het oppervlaktewatermodel. In het grondwatermodel nemen we effecten

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			van vernatting op de omgeving direct mee in de berekeningen.
21	7	De indiener heeft aangegeven dat de rol van grondwater op zandgronden mogelijk overschat wordt. Hoog grondwater heeft negatieve gevolgen voor landplanten en de grond, zoals afstervende wortels en reductiever-schijnselen. De indiener vraagt om onderzoek naar de mate waarin het verschil tussen de hoogste en laagste grondwaterstand daadwerkelijk met maatregelen te beïnvloeden is. Daarnaast vraagt de indiener om onder-zoek naar de gevolgen voor de grondwaterstroom naar de hoofd-gang als kleinere zijsloten worden ge-dempt, en of dit leidt tot meer ijzer in de beek, waardoor het water bruin en troebel wordt.	We willen met het project onder andere dat er meer grondwater dat onder druk aan de oppervlakte komt (kwel) naar de leefgebieden stroomt. De ijzerrijke kwel verbetert de natuur in de leefgebieden. Door sloten te dempen voorkomen we dat kwel naar sloten stroomt. Hierdoor wordt de kwel niet door sloten afgevoerd, maar trekt het de grond in zoals we willen.
21	8	De indiener heeft aangegeven dat mogelijkheden onderzocht moeten worden om huidige grondeigenaren zelf verantwoordelijk te laten zijn voor natuurbeheer op hun gronden in het Dommeldal. Dit kan door het afsluiten van beheerovereenkomsten waarin alle voorwaarden voor na-tuurbeheer zijn vastgelegd. Dit zou tegen vergoeding vanuit RVO of pro-vincie kunnen, conform ANLb- en STILA-regelingen. Onteigening is dan niet nodig en de grond kan on-der strikte voorwaarden agrarisch in gebruik blijven, wat een win-win situ-atie creëert voor natuur en onderne-mer.	Het klopt dat velen natuur kunnen beheren. Denk onder meer aan een grondeigenaar of een terreinbeherende organisatie. Wie' de natuur beheert maakt geen verschil in de effecten op het milieu.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
22	1	De indiener vraagt om het duurzaam behoud en versterken van alle ecologische omgevingswaarden in het Dommeldal in de gemeente Waalre zo snel mogelijk te borgen in het gemeentelijk omgevingsplan. Het project Natura 2000 Dommeldal moet het hele beekdal van de Dommel in de gemeente Waalre omvatten, inclusief Elshouters-Heike en Dommeldal-de Hogt. Indiener (en maatschappelijke organisaties die indiener vertegenwoordigt) begrijpen de beperkte keuze van het projectgebied niet.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We werken onder andere aan twee specifieke leefgebieden: vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen. Deze ecosystemen vervullen diverse functies en zijn kwetsbaar. Alluviale bossen, op rivier- en beekafzettingen, bieden een thuis aan zeldzame planten en diersoorten. Ze zijn essentieel voor het vasthouden van water en waterkwaliteit. Ze spelen een rol in de vorming van het landschap. Hoogveenbossen, op hoogveen, zijn unieke vegetaties die belangrijk zijn voor waterberging, koolstofopslag, en bieden een thuis aan bijzondere soorten. We hebben gekeken naar de leefgebieden en op basis hiervan hebben we het projectgebied bepaald. De maatregelen zorgen daarnaast voor een kwaliteitsverbetering van de overige leefgebieden, de realisatie van de Natuurnetwerk Brabant, de Natte Natuurparel en de Kaderrichtlijn Water. Dit zijn de neven-doelen in het MER.
22	2	De indiener vindt de huidige werkwijze van het bevoegd gezag minimaal en vraagt om een werkgroep of klankbordgroep voor actieve participatie. De indiener benadrukt dat plaatselijke en provinciale natuur- en milieuorganisaties meer betrokken moeten worden.	Wij vinden het belangrijk dan omwonenden, ondernemers en recreanten vanuit de omgeving de juiste informatie ontvangen over het project en ook hun reactie kunnen geven op bijvoorbeeld de Notitie Reikwijdte en Detailniveau, het MER en het Projectbesluit. We organiseren daarom ook informatiebijeenkomsten. Direct betrokken organisatie zitten ook in de externe projectgroep. Andere partijen benadert het waterschap direct om specifieke inbreng te leveren.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			Op www.dommel.nl/dommeldal is veel informatie over het project te vinden. Bij vragen kan men een e-mail sturen naar dommeldal@dommel.nl .
22	3	De indiener vraagt om een afspraak met de projectleider/omgevingsmanager van Natura 2000 Dommeldal, om hun zienswijze op de NRD mondeling toe te lichten en een verslag te maken. Dit zou de reikwijdte en het detailniveau van hun zienswijze en het NRD verbeteren. De indiener wacht af of het bevoegd gezag en de projectleiding flexibel zijn. Daarnaast vraagt de indiener om een ontvangstbevestiging van hun reactie.	Hartelijk dank voor uw reactie. Als het goed is, heeft u na het indienen een ontvangstbevestiging gehad. Uw reactie is voor ons helder. Wij hebben hierop geen mondelinge toelichting nodig. Bij vragen kunt u altijd een e-mail sturen naar: dommeldal@dommel.nl .
23	1	De indiener verzoekt om onderzoek met gelijkwaardige diepgang en gedetailleerdheid naar de mogelijkheden om overtollig water in natte tijden tijdig, voldoende en effectief te kunnen afvoeren waar deze overlast geven. Daarnaast vraagt de indiener om onderzoek naar de mogelijkheden om voldoende water in droge tijden tijdig en voldoende effectief te kunnen vasthouden, zonder dat dit overlast geeft. De indiener wil weten welke maatregelen kunnen worden getroffen om beide doelen te bereiken en te combineren.	We willen met het project Natura 2000 Dommeldal klimaatbestendig systeem maken dat klaar is voor de toekomst. Dat betekent dat deze pieken in de vorm van vernatting en verdroging beter kan opvangen. De grondwaterstanden worden stabiel. De hydrologische modellen brengen in beeld waar we overlast kunnen verwachten. En op welke percelen we mitigerende maatregelen moeten nemen of welke percelen we moeten compenseren. Alles gebeurt in goed overleg met grondeigenaren en omgeving. De keuze in maatregelen vindt u terug in de NRD. Het MER gaat in op de effecten op de omgeving.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
23	2	Indiener ziet graag dat er wordt gekeken naar hoe de huidige wateroverlast in de kelders van woningen rond de Dommel in de toekomst kan worden voorkomen.	Als het veel en lang regent, stijgt de grondwaterstand. Een hoge grondwaterstand kan leiden tot water in kelders en kruipruimtes. In het najaar van 2023 en het voorjaar van 2024 gebeurde dat op veel plekken in Nederland. Het grondwater stond nooit eerder zó hoog. Daarom hadden sommige mensen voor het eerst een natte kelder. Wat het waterschap kan doen en wat u zelf kunt doen, vindt u op: https://www.dommel.nl/wateroverlast .
23	3	Indiener wenst dat er wordt gekeken naar wat herstel van waterstanden feitelijk betekent, gemeten aan de waterstanden uit het verleden (tot en met 50 jaar terug) en in hoeverre die waterstanden in de laatste 20 jaar zijn veranderd ten opzichte van de in de jaren die daaraan voorafgingen gemeten waterstanden.	In de modelberekeningen werkt het waterschap met de nieuwste klimaatscenario's van het KNMI. Deze geven aan dat natte en droge perioden langer gaan duren en ook vaker gaan voorkomen. Bij de doorrekening houdt het waterschap hiermee rekening. Het waterschap meet daarnaast al jarenlang in het gebied de waterstanden via peilbuizen. Deze waterstanden zijn ook terug te vinden op de website dommel.nl.
23	4	Indiener ziet graag dat de mogelijkheden worden onderzocht betreffende	We hebben een sterk watersysteem nodig dat opgewassen is tegen hele natte en hele droge perioden. Met ruimte voor water en

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		de het infiltreren van oppervlakte-water in het grondwater, om zodoende de overlast van oppervlaktewater te voorkomen.	voldoende grondwater en oppervlakte-water, dat schoon en veilig is. Samen met inwoners, boeren, bedrijven en natuurorganisaties werken we de komende jaren in stappen naar een watersysteem dat tegen een stootje kan. Dit noemen we de watertransitie. Daarom pakt het waterschap dit breed op en niet alleen in een project. Kijkend naar beekdalen wil het waterschap op de hoge koppen regenwater zoveel mogelijk in de bodem laten zakken. In de beekdalen zal dit niet altijd mogelijk zijn door de hoge(re) grondwaterstanden. Daar wordt ingestoken op: – Het opvangen van grote hoeveelheden water – Ervoor zorgen dat een beekdal niet verdrogend werkt voor de omgeving Wilt u meer weten? Kijk dan eens op https://www.dommel.nl/watertransitie.
23	5	Indiener zou graag als criterium bij het MER-onderzoek zien: Handhaven van mogelijkheden om natuur te beheren en te onderhouden en nagaan op welke plekken vernatting zulk onderhoud feitelijk zou blokkeren.	In de uitwerking van de willen we de leefgebieden verbeteren. In het projectbesluit maken we onderhouds- en beheerafspraken met grondeigenaren en waar nodig nemen we mitigerende maatregelen, Dit doen we op basis van toekomstige grondwaterstanden en toegankelijkheid beheer.
23	6	Indiener vraagt wat de invloed is op de peilen van DL43 en DL36 en daarmee op de riooloverstort in het Gegraaf.	We kunnen hier nu nog geen antwoord op geven. De beoordeling van effecten op peilen in de sloten (en daarmee tevens overstorten) komt in het projectbesluit te staan.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
23	7	Indiener vraagt of de stuurpeilen van de stuw aan de Dommelseweg aangehouden worden zoals vastgelegd bij de bouw van de stuw.	We kunnen nu nog niks zeggen over stuurpeilen. Dit werken we later uit in een projectbesluit. Het is ons nu niet duidelijk om welke stuw het gaat. Indien het om de Dommelsche Watermolen gaat, dan kunnen we aangeven dat het peilniveau niet verandert. We onderzoeken hier alleen de vispasseerbaarheid van de Dommelsche watermolen.
23	8	Indiener wenst onderzoek naar mogelijke schade aan de historische (ondergrondse) elementen 7 restanten van de boerderij van het kasteel.	U geeft aan graag onderzoek te willen laten doen naar mogelijke schade aan historische (ondergrondse) elementen van de restanten van de boerderij van het kasteel. In het MER staan ook mogelijke effecten van het project Natura 2000 Dommeldal op archeologische en cultuurhistorische waarden in het gebied.
24	1	De indiener maakt zich zorgen dat de plannen de recreatieve gebruiksmogelijkheden, waarde en verkoopbaarheid van hun perceel en huisje negatief beïnvloeden. Dit zou leiden tot financiële lasten, ondanks de lening die voor de aankoop is afgesloten.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. Daarbij bespreken we ook eventuele mitigerende maatregelen naast de technische of financiële effecten.
24	2	De indiener heeft aangegeven dat een deel van het perceel al een deel	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		van het jaar onder water staat, wat de bereikbaarheid en het gebruik voor verblijfsrecreatie in gevaar brengt. De indiener vraagt om ten minste één begaanbaar pad om het perceel te bereiken, een begaanbaar pad tot aan de recreatiewoning, en maatregelen om overstromingen van de recreatiewoning te voorkomen.	natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. Daarbij bespreken we ook eventuele mitigerende maatregelen, naast de technische of financiële effecten.
24	3	De indiener meldt dat er bomen en struiken zijn aangeplant om de biodiversiteit en natuurwaarde te verhogen. Op het hogere gedeelte van het perceel staan volwassen fruitbomen en -struiken met veel oogst. De indiener benadrukt dat het onwenselijk is dat deze bomen en struiken doodgaan door overstromingen of een te hoge grondwaterstand.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. Bomen en struiken grenzend aan waar we maatregelen uitvoeren, moeten aansluiten bij de natuur. We gaan hierover graag met u in gesprek als we mogelijke maatregelen bij u moeten nemen.
24	4	De indiener meldt dat het perceel en de aangrenzende percelen een cluster vormen van drie recreatiehuisjes. De indiener verzoekt om een clusterwijze aanpak en individuele maatregelen per perceel om de bereikbaarheid en recreatief gebruik te waarborgen. Dit omvat aanpassing van de projectgrens, ophogen en omlijnen van het cluster, extra bescherming tegen overstromingen, het bereikbaar houden van toegangswegen en de recreatiewoning, en het voorkomen van schade aan fruitbomen en -struiken door vernatting.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. Daarbij bespreken we ook eventuele mitigerende maatregelen, naast de technische of financiële effecten. Ook als het gaat om recreatie.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
24	5	De indiener meldt dat het perceel naast natuur ook verblijfsrecreatie heeft, met een recreatiewoning en fruitbomen die er al lange tijd staan. Het perceel heeft een ander karakter dan het stuk grond aan de andere kant van de Dommel, en de indiener hoopt dat hiermee rekening wordt gehouden in de planvorming.	We weten dat het perceel, waar de recreatiewoningen op staan, recreatief is. Omliggende percelen zijn aangewezen als natuur. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. Daarbij bespreken we ook eventuele mitigerende maatregelen, naast de technische of financiële effecten. Ook als het gaat om recreatie.
24	6	De indiener meldt dat de focus van de plannen op verdere vernatting ligt. Hoewel verdroging voorkomen belangrijk is, kan te veel water voor overlast en schade zorgen. Daarom verzoekt de indiener om onderzoek naar mogelijke negatieve effecten, zoals langdurige regen, hoge waterstand op de Maas, en extreme neerslag.	In de modelberekeningen zijn de nieuwste klimaatscenario's van het KNMI meegenomen. Deze geven aan dat natte en droge perioden langer gaan duren en ook vaker gaan voorkomen. Bij de doorrekening houdt het waterschap hiermee rekening. Het waterschap meet daarnaast al jarenlang in het gebied de waterstanden via peilbuizen. Deze waterstanden zijn ook terug te vinden op de website dommel.nl. In het MER staan de effecten op het milieu. Waar nodig nemen we eventueel mitigerende maatregelen.
24	7	De indiener benadrukt het belang van snelle waterafvoer, vooral bij extremere weersomstandigheden. De indiener verzoekt om in de plannen op te nemen hoe de mogelijkheid tot snelle waterafvoer behouden blijft en vraagt om snelle contactmogelijkheden in urgente situaties als de vernatting effect heeft op het perceel en/of de woning.	We hebben een sterk watersysteem nodig dat opgewassen is tegen hele natte en hele droge perioden. Met ruimte voor water. En voldoende grondwater en oppervlaktewater, dat schoon en veilig is. Samen met inwoners, boeren, bedrijven en natuurorganisaties werken we de komende jaren in stappen naar een watersysteem dat tegen een stootje kan. Dit noemen we de watertransitie. Daarom pakt het waterschap dit breed op en niet alleen in een project. Kijkend naar beekdalen wil het waterschap op de hoge koppen regenwater zoveel mogelijk in de bodem laten zakken. In de beekdalen zal dit niet altijd mogelijk zijn door de hoge(re) grondwaterstanden. Daar wordt ingestoken op:

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			– Het opvangen van grote hoeveelheden water – Ervoor zorgen dat een beekdal niet verdrogend werkt voor de omgeving Wilt u meer weten? Kijk dan eens op https://www.dommel.nl/watertransitie. We gaan altijd in gesprek met grondeigenaren als mogelijke maatregelen op hun gronden moeten worden uitgevoerd. Daarbij bespreken we ook eventuele mitigerende maatregelen, naast de technische of financiële effecten. Ook als het gaat om recreatie.
25	1	De indiener uit zorgen over het feit dat de KRW als neven doel wordt gezien, terwijl waterkwaliteit en grondwaterkwaliteit cruciaal zijn. De indiener vindt dat waterkwaliteit als hoofddoel moet worden beschouwd en dat vervuiling door Nyrstar en giflozingen van boeren moet stoppen. Waterschap De Dommel zou zich moeten richten op het beschermen van de Dommel. De indiener heeft weinig vertrouwen in de huidige procedure en vindt dat ZLTO vooral eigen belangen behartigt.	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. In het MER staat ook wat de invloed van het Dommelwater op de aanliggende natuur en landbouwgronden is. Bij de beoordeling van de milieueffecten is ook de verandering meegenomen in hoe vaak het beekdal overstroomt. We kijken wat we verder nog tegelijk kunnen oppakken en stellen hiervoor maatregelen op waarvan de effecten ook in het MER staan. De maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en die vanuit de Natura 2000-doelstellingen komen voor een deel overeen. Daarom werken we in dit project ook voor een deel aan KRW-doelstellingen. We werken met veel partners samen in dit project. ZLTO is daar een van. De doelen van het project zijn echter duidelijk en die houden we scherp in beeld.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
26	1	De indiener stelt dat de notitie niet spreekt over de vervuiling van De Dommel door Nyrstar Pelt. De indiener stelt dat slibneerslag decennialang effecten heeft op de natuur en biodiversiteit stroomopwaarts. Een groter overstromingsgebied zal de vervuiling verder verspreiden, wat onacceptabel is gezien de doelstellingen van Natura 2000-gebieden. De indiener stelt dat De Dommel eerst moet voldoen aan de meest actuele Nederlandse eisen van de Kaderrichtlijn Water voordat de rivier buiten de huidige oevers mag treden. Het waterschap en de provincie mogen pas overgaan tot realisatie van het Dommelproject als het Dommelwater op de grens België-Nederland met 100% zekerheid voldoet aan de Nederlandse eisen.	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000 leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. In het MER staat ook wat de invloed van het Dommelwater op de aanliggende natuur en landbouwgronden is. Bij de beoordeling van de milieueffecten is ook de verandering meegenomen in hoe vaak het beekdal overstroomt. We kijken wat we verder nog tegelijk kunnen oppakken en stellen hiervoor maatregelen op waarvan de effecten ook in het MER staan.
26	2	De indiener stelt dat het onderzoek naar milieueffecten duidelijk moet maken hoe de waterkwaliteit gemonitord en gehandhaafd kan worden, inclusief de benodigde financiële middelen en menskracht. De resultaten moeten gelijktijdig met de milieueffectrapportage gepresenteerd worden. De indiener vraagt hoe het waterschap en de provincie dit in detail gaan uitwerken en regelen.	Een monitoringsplan is een standaard onderdeel binnen elk project. Bestuurders stellen dit samen met het projectbesluit (niet het MER) vast. In een monitoringsplan beschrijven we hoe we willen gaan monitoren. U leest daarin hoe verschillende partners dit gaan uitwerken en regelen.
26	3	De indiener stelt dat het onderzoek de huidige en gewenste minimale waterkwaliteit als startpunt moet nemen, met als doel een duidelijke ondergrens voor de vereiste waterkwaliteit voordat de uitvoering kan beginnen.	We onderzoeken de waterkwaliteit van zowel de Dommel als aangrenzende beken. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Daarbij kijken we ook naar de effecten van overstroming op de bodemkwaliteit. Bestuurders nemen op basis van deze resultaten van het onderzoek een beslissing over de te nemen maatregelen.
26	4	De indiener stelt dat er een gedegen onderzoek nodig is om een concreet actieplan te maken, inclusief juridische procedures en samenwerking met alle betrokken partijen, met als doel dat Nyrstar Pelt definitief stopt met lozen.	Het waterschap en de provincie zijn in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000 leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Effecten van overstroming van de beek op de bodemkwaliteit nemen we mee. De provincie wil dat de productie langs de Dommel, zoals die van Nyrstar, geen negatief effect heeft op de voor het gebied opgestelde Kaderrichtlijn Water doelstellingen.
26	5	De indiener stelt dat het alternatief "niet doen" nadrukkelijk moet worden uitgewerkt in het MER, totdat de waterkwaliteit volledig voldoet aan de aangescherpte eisen van de Europese Kaderrichtlijn Water.	De 0-situatie is de situatie waarbij we niets doen. Deze situatie staat ook in het MER. Niets doen is echter geen optie. Door klimaatveranderingen komen in de toekomst meer nattere periodes voor afgewisseld met langdurige droge periodes. Daarom is het belangrijk om het watersysteem hierop voor te bereiden. Omdat daarnaast stikstofbelasting hoog is, is het belangrijk om de kwaliteit van de stikstofafhankelijk natuur te verbeteren. Daarom gaan we met dit project aan de gang. In het MER leest u ook de opgetelde effecten als we tegelijk aan projecten werken, Zo om in beeld te brengen of een en ander invloed heeft op elkaar.
26	6	Definieer alle begrippen tot verbetering; schoner, beter e.d. zo specifiek	Begrippen en getallen in het MER koppelen we waar het kan aan wettelijke waarden

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		dat ze op basis van deze heldere specifieke definitie daarna juridisch handhaafbaar zijn.	of vastgestelde normen. Het is soms niet overal mogelijk. Het is bijvoorbeeld lastig bij meer kwalitatieve thema's zoals landschap.
26	7	De indiener stelt dat er een concreet financieel en qua menskracht onderbouwd plan nodig is, boven op de huidige plannen en acties voor monitoring en handhaving, en dat dit plan zeker voor de komende 10 jaar moet gelden.	Zowel het MER als het daaropvolgende Projectbesluit is een weloverwogen en goed onderbouwd plan gebaseerd op onderzoeksresultaten en met statistische en juridische onderbouwing(en). Bestuurders stellen dit samen met het projectbesluit (niet het MER) vast. In een monitoringsplan beschrijven we hoe we willen gaan monitoren. U leest daarin hoe verschillende partners dit gaan uitwerken en regelen. Als hier extra handen en geld dan staat dat hierin vermeld.
26	8	De indiener stelt dat bij onderzoek en metingen rekening moet worden gehouden met cumulatieve effecten en dat deze nadrukkelijk moeten worden meegenomen in de uitwerking van potentiële scenario's.	Het is in een MER verplicht om ook in te gaan op opgetelde effecten. We houden hier daarom rekening mee.
27	1	De indiener benadrukt dat een integrale aanpak binnen de GGA Grenscorridor essentieel is. Projecten kunnen doorgaan als de meeste gronden verworven zijn, mits er totaaloplossingen voor ondernemers worden overwogen. De indiener mist deze nuance in het kader op pagina 4 van de NRD en benadrukt dat de uitwerking van het inrichtingsplan een brede blik vereist.	Begin 2024 is de doelstelling voor het project Natura 2000 Dommeldal aangepast. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Het project Natura 2000 Dommeldal is een categorie 1-project. Dit vindt u terug in de Intentieverklaring samenwerking gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor. De nevendoelen van het project hangen samen met de doelen vanuit deze gebiedsgerichte aanpak. Opgaven op het gebied van onder andere natuur, water en landbouw pakken we in samenhang en in de context van gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor op.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
27	2	Indiener vraagt zich af hoe de uiteindelijke besluitvorming plaatsvindt, zoals welke variant wordt gekozen en welke kaders hiervoor worden gehanteerd.	De reacties op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) beantwoorden we in de Nota van Antwoord (NvA). Gedeputeerde Staten stellen de NvA vast. De indieners ontvangen een reactie per brief. Bij het opstellen van het MER houden we rekening met de reactie op de NRD. Alternatieven of varianten werken we uit in het MER. Daarin staan de milieueffecten, waarmee we kunnen komen tot een voorkeursalternatief (VKA). Het VKA werken we ruimtelijk uit in een projectbesluit. Alternatieven werken we uit in het MER. Gedeputeerde Staten geven het MER (inclusief het voorkeursalternatief) samen met het ontwerp van het Projectbesluit vrij voor 6 weken zodat men hierop kan reageren. Zij stellen daarna het Projectbesluit vast met daarin aangegeven hoe rekening is gehouden met het MER.
27	3	De indiener waarschuwt dat het toetsen van MER-uitkomsten op alleen natuurdoelstellingen geen win-win oplossingen biedt en de omgeving benadeelt. De indiener pleit voor een integrale afweging waarbij varianten worden opgesteld vanuit meerdere doelstellingen en getoetst op alle GGA-doelen, inclusief landbouw. Een goede kosten-baten-analyse moet deel uitmaken van dit afwegingskader.	Begin 2024 is de doelstelling voor het project Natura 2000 Dommeldal aangepast. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur/natuurherstel van de Natura 2000-leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Het project Natura 2000 Dommeldal is een categorie 1-project. Dit vindt u terug in de Intentieverklaring samenwerking gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor. De neven-doelen van het project hangen samen met de doelen vanuit deze gebiedsgerichte aanpak. Opgaven op het gebied van onder andere natuur, water en landbouw pakken we in samenhang en in de context van gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor op.

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
			In het MER voor het project Dommeldal staan de effecten van de te nemen maatregelen Per thema's zijn ze beoordeeld. In het MER is geen informatie over de kosten terug te vinden; het MER gaat enkel in op milieueffecten. We bekijken nog of een aparte kosten-batenanalyse wenselijk is.
27	4	De indiener benadrukt dat de effecten op landbouwgronden variëren en dat de gevolgen voor individuele ondernemers groot kunnen zijn. Er moet ruimte zijn om met ondernemers tot het meest optimale scenario te komen, zowel vanuit landbouw- als natuurdoelen. De indiener pleit ervoor om naast modellen ook praktijkkennis van ondernemers mee te nemen in de afweging.	We zijn druk bezig om de hydrologische modelberekeningen voor grondwater- en oppervlaktewaterberekeningen af te ronden. De effecten op de landbouwgronden kunnen we daarmee duidelijk maken. We gaan hierover in gesprek met grondeigenaren. Daarbij vragen we ook naar hun kennis. Effecten door mogelijk te nemen mitigerende maatregelen verzachten we. We organiseren na de zomer van 2025 werksessies waarbij we de omgeving vragen hun kennis in te brengen zodat we dit kunnen meenemen in de rest van het proces.
27	5	De indiener merkt in de NRD op dat de instandhouding van hoogveen- en alluviale bossen onder druk staat, maar dat meer onderzoek nodig is volgens de ecologische autoriteit. Er ontbreekt een analyse van geohydrologie en een overzicht van de leemlagen in de bodem. De indiener vraagt hoe dit in de NRD is meegenomen, wanneer deze onderzoeken worden uitgevoerd en hoe de resultaten worden verwerkt in de uitwerking.	Voor het onderzoeken van de alternatieven in het MER gebruiken we een hydrologisch model. Als input voor de opbouw van de bodemlagen, inclusief de leemlagen, is het Brabantmodel (2018) als basis gebruikt. Provincie, Brabantse waterschappen en waterleidingbedrijven hebben dit Brabantmodel samen ontwikkeld. Na vaststelling van het voorkeursalternatief werken we de maatregelen per deelgebied uit in een voorkeursvariant. Als het nodig is, doen we nog extra onderzoek. We organiseren na de zomer van 2025 werksessies waarbij we de omgeving vragen hun kennis in te brengen zodat we dit kunnen meenemen in de rest van het proces.
27	6	De indiener merkt op dat de resultaten van de NDA en het advies van de EA nog niet zijn meegenomen. Voor ondernemers is het belangrijk	Naast de hoofddoelen werkt het waterschap de maatregelen uit de Natuurdoelanalyse (NDA) uit als neven doel. Hierin wordt het advies van de Ecologische

Nr. indiener	Nr. zienswijze	Kern van zienswijze	Reactie waterschap (initiatiefnemer)
		om op lange termijn duidelijkheid te hebben. Het is niet wenselijk dat na de huidige maatregelen provincie en waterschap terug moeten naar het gebied voor een aanvullend pakket. Daarnaast blijkt uit het advies van de Ecologische Autoriteit dat er op sommige terreinen meer onderzoek nodig is. De indiener vraagt hoe dit wordt opgepakt en hoe dit zich verhoudt tot de huidige procedure.	Autoriteit meegenomen. In het MER staan de beoordelingen van alle hoofd- en nevendoelen.
27	7	De indiener vraagt hoe de effecten op de natuur worden bepaald en of hierbij alleen naar de huidige situatie wordt gekeken of ook naar maatregelenmaatregelen uit het verleden. De indiener wil weten wat de 0-situatie is voor het bepalen van wat reeds gerealiseerd is. Daarnaast vraagt de indiener wat de gevolgen zijn als er geen aanvullende maatregelen worden genomen.	De 0-situatie is de huidige situatie inclusief de ontwikkelingen die spontaan plaatsvinden. Dit zijn ontwikkelingen waarbij zicht is op uitvoering van de maatregelen, en die los van het project gedaan worden. De effecten van de alternatieven vergelijken we met de 0-situatie. Als we niks doen, blijft de 0-situatie gelijk. Dat betekent dat er geen natuurherstel is.
27	8	De indiener merkt op dat het vispasserbaar maken van watermolens buiten het inventarisatiegebied van de NRD valt en buiten de afspraken binnen de GGA over lopende projecten. De indiener vraagt hoe de gevolgen van deze ingrepen voor andere belanghebbenden, zoals landbouwers, inzichtelijk worden gemaakt en afgewogen.	De vispasserbaarheid van zowel de Dommelsche als de Venbergsche watermolen pakken we op binnen het project Natura 2000 Dommeldal. Het valt binnen het inventarisatiegebied van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau. We zijn druk bezig om de hydrologische modelberekeningen voor grondwater en oppervlaktewaterberekeningen af te ronden. De effecten kunnen we daarmee duidelijk maken. We gaan hierover in gesprek met grondeigenaren. Daarbij bespreken we ook eventuele mitigerende maatregelen, naast de technische of financiële effecten.

3. Advies Commissie voor de mer

Het volledige advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage is opgenomen in bijlage B. We nemen het advies over in het op te stellen MER. Het volledige advies vindt u op <https://www.commissiemer.nl/adviezen/3762>, Hieronder volgt een korte samenvatting.

De Commissie mer geeft aan dat in het MER voor het besluit over het project Natura 2000 Dommeldal in ieder geval onderstaande informatie moet staan:

1. Grenzen van het project en inzicht in bestaande plannen. Het project richt zich op het herstel van hydrologische situatie in twee deelgebieden in het zuidelijke deel van het Dommeldal. Leg uit waarom voor dit gebied is gekozen aangezien de gebieden onderdeel zijn van het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux en van de gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor. Maak duidelijk waarom de focus ligt op grondwaterkwaliteit en -kwantiteit. Geef een zo compleet mogelijk beeld van bestaande plannen en maatregelen.
2. Toetsbare doelen. Zorg dat de hoofd- en nevendoelen te toetsen zijn en maak deze zo concreet mogelijk, inclusief een ruimtelijke verdeling. Houd daarbij rekening met randvoorwaarden en eisen vanuit wet- en regelgeving en beleid.
3. Een onderzoek naar maatregelen in de alternatieven. Leg goed vast welke maatregelen per deelgebied zijn onderzocht en welke inzichten dit heeft opgeleverd. Leg uit welke maatregelen in de alternatieven, inclusief het voorkeursalternatief, zijn opgenomen en waarom.
4. Doelbereik, milieueffecten en monitoring. Breng in beeld wat de alternatieven bijdragen aan de doelen van het project, ook voor de lange termijn. Gebruik een duidelijk beoordelingskader gericht op een beoordeling waarbij je gebruik maakt van cijfers en statistieken om te meten en analyseren. Maak duidelijk wat de niet-levende, fysieke en chemische elementen en omstandigheden zijn die het leefgebied nodig heeft om te kunnen bestaan en geef aan of die behaald worden. Geef aan welke onzekerheden en risico's er zijn en welke monitoring nodig is.
5. Gebruik voldoende en duidelijk kaartmateriaal. Dat maakt duidelijk waar knelpunten optreden, welke maatregelen op welke locaties plaats gaan vinden en waar dit tot veranderingen zal gaan leiden.

4. Advies Brabant Advies

De volledige adviezen van Brabant Advies zijn opgenomen in bijlage C. Deze kunt u ook vinden op <https://www.brabantadvies.com/publicaties/mer-advies-project-dommeldal/>. We nemen het advies over in het op te stellen MER. Brabant Advies doet twee aanbevelingen die niet alleen horen bij dit project, maar ook raken aan de bredere gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor. Het gaat om de volgende adviezen:

1. Werk tegelijk aan basisvoorwaarden voor natuurherstel.
2. Bouw met de omgeving aan een toekomst waarbij natuur wordt verbonden aan landbouw, cultuurhistorie én recreatie.

In onderstaand tabel leest u hoe we in het MER omgaan met de adviezen die samenhangen met deze twee adviezen.

Tabel 2: Reactie op adviezen Commissie mer en Brabant Advies

Advies	Toelichting advies	Reactie Waterschap (initiatiefnemer)
1. Werk tegelijk aan basisvoorwaarden voor natuurherstel.		
De Kaderrichtlijn Water (KRW) vormt de minimale basis voor dit project.	De KRW-doelen zijn wettelijk verplicht én ecologisch noodzakelijk. Het watersysteem en de waterkwaliteit voldoen momenteel niet aan de eisen. Dit belemmert de ecologische ontwikkeling. Het is daarom logisch om de KRW-doelen niet als neven doel, maar als hoofddoel te zien en in het project concreet uit te werken hoe daaraan wordt bijgedragen, uiteraard naast de te behalen natuurdoelen.	In het project werken we aan de in het Natura 2000-beheerplan genoemde hydrologische herstel. Daarin richten we ons op de leefgebieden die onder invloed staan van het hydrologische systeem van het beekdal. Denk aan Vochtige alluviale bossen en Hoogveenbossen. Met de maatregelen werken we ook aan de Kader Richtlijn Water-doelen in het MER.
Benut bij de aanpak van de KRW-doelen de kwaliteiten van het landschap.	De bovenloop – waar dit project onderdeel van is – is natuurlijk en ongerept, met aaneengesloten natuur, brongebieden. De middenloop kent een kleinschalig cultuurlandschap met molens, vloeivelden, veen en rivierduinen. In de benedenloop overheersen moeras, zandige	We houden rekening met het landschap en de inrichting hiervan bij de uitwerking van de maatregelen om de doelen te halen.

Advies	Toelichting advies	Reactie Waterschap (initiatiefnemer)
	opduikingen en het linieland-schap bij 's-Hertogenbosch. Deze variatie biedt volop kansen voor effectieve, gebiedseigen maatregelen.	
De KRW-doelen vragen om meer dan maatregelen in het projectgebied alleen.	Voor een verbetering van de waterkwaliteit in het stroomgebied is een (boven)regionale aanpak, inclusief samenwerking met Vlaanderen, nodig. We roepen de provincie en Waterschap De Dommel op zich hier maximaal voor in te zetten. Het doel is een integrale aanpak voor het hele stroomgebied. Als mogelijke eerste stap in die richting doen we de suggestie om samen met Vlaams-Brabant een Dommelconferentie te organiseren waarin deze aanpak gezamenlijk wordt verkend.	Het waterschap en de provincie is in gesprek met de Vlaamse overheid over de waterkwaliteit. Ook wij willen een zo schoon mogelijke Dommel. Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van de natuur / natuurherstel van de Natura 2000 leefgebieden langs de beek. In het MER onderzoeken we wel wat de effecten zijn van maatregelen kijkend naar de waterkwaliteit. Het maakt alleen geen deel uit van het project. Daardoor is de kans klein dat er maatregelen komen om de waterkwaliteit te verbeteren.
Naast de KRW-doelen vormt de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en het Natuurnetwerk Brabant (NNB) een tweede voorwaarde voor duurzaam natuurherstel.	Hoewel het NNN en NNB formeel als nevendoelen zijn opgenomen in het project, vragen wij om maximale inspanning op dit vlak. Zonder een gerichte aanpak om deze netwerken te realiseren, blijft het effect van natuurherstelmaatregelen beperkt.	Het project richt zich op het tegengaan van verdere verslechtering van (stikstofgevoelige) Natura 2000 leefgebieden. Om dit te bereiken, nemen we diverse maatregelen die ook zorgen dat de beek ecologisch beter wordt. We nemen tijdelijke effecten gedurende de uitvoering mee in de effectbeoordeling.
2. Bouw met de omgeving aan een toekomst waarbij natuur wordt verbonden aan landbouw, cultuurhistorie én recreatie		
Er is meer nodig dan het nemen van maatregelen: de verbinding met de omgeving is cruciaal voor het slagen van het project.	In de NRD zijn maatregelen vooral technisch beschreven, zoals het dempen van sloten, het verminderen van ontwatering en aantakken van meanders. Deze maatregelen zijn noodzakelijk, maar pas als ook omwonenden, ondernemers en	Wij vinden het belangrijk dan omwonenden, ondernemers en recreanten vanuit de omgeving de juiste informatie ontvangen over het project en ook hun reactie kunnen geven op bijvoorbeeld de Notitie Reikwijdte en Detailniveau, het MER en het Projectbesluit. We organiseren daarom ook informatiebijeenkomsten. Direct betrokken orga-

Advies	Toelichting advies	Reactie Waterschap (initiatiefnemer)
	recreanten het plan steunen, kan het echt slagen. Blijf hen daarom gedurende het hele proces actief betrekken.	nissatie zitten ook in de externe projectgroep. Andere partijen benadert het waterschap direct om specifieke inbreng te leveren. Op www.dommel.nl/dommeldal is veel informatie over het project te vinden. Bij vragen kan men een e-mail sturen naar dommeldal@dommel.nl .
Door natuur en landbouw als bondgenoten te benaderen, ontstaat ruimte om samen met agrariërs te verkennen welk grondgebruik past binnen het toekomstige watersysteem.	De natuurherstelmaatregelen hebben vaak negatieve gevolgen voor de huidige landbouwvormen, wat tot weerstand leidt. Innovatieve oplossingen, zoals houtteelt of vormen van natte landbouw, kunnen worden overwogen, evenals een betere balans tussen akkers en permanent grasland. Zo kan de landbouw uiteindelijk ook drager voor de kwaliteit van het gebied worden.	Het nemen van natuurherstelmaatregelen kan nadelige gevolgen hebben voor landbouwpercelen. Landbouw is misschien dan niet meer mogelijk. We kijken wat de mogelijkheden dan zijn om de agrariërs toekomst te bieden. Denk aan kavelruil. We doen dit samen met het programmeerteam van de gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor.
Het cultuurhistorische landschap is een krachtig fundament voor het ontwerp van het toekomstige landschap.	Door historische elementen zoals vloeivelden, waterlandgoederen en molenlandschappen als uitgangspunt te nemen, ontstaat een ontwerp dat zowel ecologisch als cultuurhistorisch waardevol is. Juist deze samenwerking tussen natuur en cultuur maakt het Dommeldal bijzonder en biedt kansen voor verdere ontwikkeling. Het bewust versterken van deze kwaliteiten vergroot de beleevingswaarde, draagt bij aan het behoud van de identiteit van het gebied én de recreatieve potentie. Neem ook de ruime opgave voor groen uitloopgebied voor stedelijke ontwikkeling in mee, en de centrale positie van het Dommeldal te midden daarvan	Wij vinden het belangrijk om een koppeling te maken tussen cultuur en natuur. De historische elementen in het Dommeldal spelen een belangrijke rol. Het versterken van deze kwaliteit nemen we mee in de keuze aan maatregelen die we willen nemen om de doelen te halen. Ook kijken hoe we extra kansen kunnen benutten om te komen tot een voorkeursalternatief.

Advies	Toelichting advies	Reactie Waterschap (initiatiefnemer)
Tot slot vraagt het slagen van de maatregelen om heldere communicatie over de onvermijdelijke veranderingen in het landschap.	Door de geplande ingrepen zal het gebied merkbaar natter worden, met gevolgen voor de directe leefomgeving. Bewoners moeten begrijpen waarom er in natte tijden meer wateroverlast is en dat bijvoorbeeld wandelpaden in het gebied minder toegankelijk kunnen zijn. Goede communicatie helpt om draagvlak te creëren en inwoners te betrekken bij het grotere doel van deze veranderingen.	De communicatie met de omgeving is belangrijk binnen het project. Zowel de communicatie in brede zin als de communicatie met grondeigenaren in en nabij het projectgebied. Op www.dommel.nl/dommeldal is veel informatie over het project te vinden. Bij vragen kan men een e-mail sturen naar dommeldal@dommel.nl. Daarnaast hebben we een nieuwsbrief en delen we projectnieuws ook via de kanalen van onze samenwerkingspartners. Denk aan het gemeentenuws in een huis-aan-huis blad.

5. Overzicht aanpassingen Reikwijdte en Detailniveau voor het MER

De zienswijzen en adviezen van Commissie mer en Brabant Advies leiden tot de volgende aanpassingen in het milieueffectrapport:

- Biodiversiteit is als extra criterium toegevoegd.
- Gezien de agrarische belangen in het gebied zijn extra criteria toegevoegd voor landbouw. Te weten: (1) Gevolgen voor oppervlakte en ontwatering, (2) Gevolgen bodemstructuur en opbrengst landbouwgewassen en (3) Gevolgen voor verkaveling en bereikbaarheid.

Bijlage A: Lijst met indieners van zienswijzen

Nr. indiener	Afzender
1	Provincie Limburg
2	Agentschap voor Natuur en Bos, Vlaamse Overheid
3	Vlaamse overheid, Departement Omgeving
4	Particulier, Valkenswaard
5	Vereniging Dommelisrecht
6	Particulier, Valkenswaard
7	Gemeente Valkenswaard
8	Gemeente Valkenswaard
9	Particulier, Valkenswaard
10	Particulier, Valkenswaard
11	Particulier, Valkenswaard
12	Particulier, Valkenswaard
13	Energiecoöperatie Kempenstroom, Valkenswaard
14	Particulier, Valkenswaard
15	Particulier, Valkenswaard
16	Particulier, Eindhoven
17	Maatschap van de Gevel van Weert, Waalre
18	Rijkswaterstaat
19	Natuurmonumenten
20	Camping de Volmolen
21	Plattelandsvereniging Boven-Dommel, Valkenswaard-Waalre
22	Particulier, Waalre
23	Particulier, Waalre
24	Particulier, 's-Hertogenbosch
25	Particulier, Veldhoven
26	Particulier, Dommelen
27	ZLTO Groote Heide

Bijlage B: Advies Commissie mer

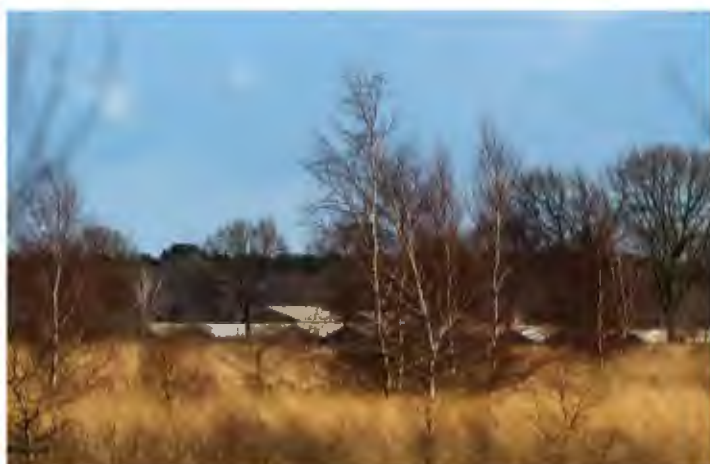

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Project Natura 2000 Dommeldal

Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport

14 april 2025 / projectnummer: 3762

1 Advies voor de inhoud van het MER

Provincie Noord-Brabant en Waterschap De Dommel willen de natuur in het zuidelijke deel van de Dommel verbeteren. Daarvoor gaan ze onderzoeken welke maatregelen nodig zijn. De gekozen maatregelen worden vastgelegd in een projectbesluit. Voor dat besluit wordt een milieueffectrapport opgesteld. Provincie Noord-Brabant heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (verder: Commissie) gevraagd te adviseren over de inhoud van het op te stellen MER.

Essentiële informatie voor het MER

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat het MER voor het besluit over het project Natura 2000 Dommeldal in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

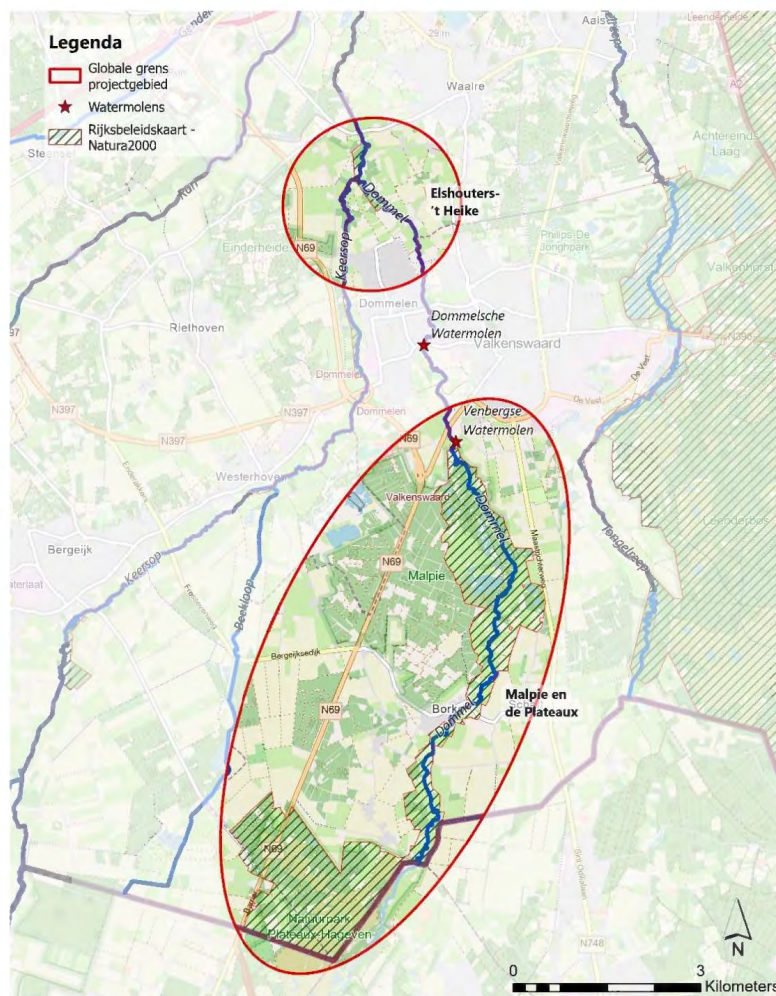
- **Afbakening van het project en inzicht in bestaande plannen.** Het project richt zich op het herstel van hydrologische situatie in twee deelgebieden in het zuidelijke deel van het Dommeldal. Leg uit waarom voor deze afbakening is gekozen aangezien de gebieden onderdeel zijn van het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux en van de gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor. Maak duidelijk waarom de focus ligt op grondwaterkwaliteit en -kwantiteit. Geef een zo compleet mogelijk beeld van bestaande plannen en maatregelen.
- **Toetsbare doelen.** Maak de hoofd- en neven doelen toetsbaar en zo concreet mogelijk, inclusief een ruimtelijke verdeling. Houd daarbij rekening met randvoorwaarden en eisen vanuit wet- en regelgeving en beleid.
- **Een onderzoek naar maatregelen in de alternatieven.** Leg op navolgbare wijze vast welke maatregelen per deelgebied zijn onderzocht en welke inzichten dit heeft opgeleverd. Leg uit welke maatregelen in de alternatieven, inclusief het voorkeursalternatief, zijn opgenomen en waarom.
- **Doelbereik, milieueffecten en monitoring.** Breng in beeld wat de alternatieven bijdragen aan de doelen van het project, ook voor de lange termijn. Gebruik een duidelijk beoordelingskader gericht op een zo kwantitatief mogelijke boordeling. Maak duidelijk of de gewenste abiotische randvoorwaarden bereikt worden. Geef aan welke onzekerheden en risico's er zijn en welke monitoring nodig is.
- **Gebruik voldoende en duidelijk kaartmateriaal.** Dat maakt duidelijk waar knelpunten optreden, welke maatregelen op welke locaties plaats gaan vinden en waar dit tot veranderingen zal gaan leiden.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten.¹ Ze bouwt in haar advies voort op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau

¹ Dit laat onverlet dat het MER moet voldoen aan de inhoudsvereisten voor een project-MER in artikel 11.16 Omgevingsbesluit.

(NRD).² Ze herhaalt slechts punten die al in de NRD aan de orde komen als dat voor een goed begrip van het advies nodig is of als ze voorstelt de aanpak op onderdelen aan te passen.

Figuur 1 Projectgebied Dommeldal met twee deelgebieden (rood omcirkeld) (bron: NRD).

Aanleiding MER

Provincie Noord-Brabant en Waterschap De Dommel willen de natuur in het zuidelijke deel van het Dommeldal verbeteren. Een belangrijk knelpunt is de waterhuishouding in het gebied. Om die reden gaan de provincie en het waterschap onderzoeken met welke maatregelen de hydrologische situatie verbeterd kan worden. Het gaat om maatregelen vallen onder de volgende categorieën in bijlage V van het Omgevingsbesluit: waterbeheersingsprojecten voor landbouwdoeleinden (A3), eerste bebossing of ontbossing met als doel een andere ruimtelijke functie van de grond (A4), landinrichting (J12) en werken voor de kanalisering en werken ter beperking van overstromingen (K4). Omdat de maatregelen worden vastgelegd in een Projectbesluit, is mogelijk een MER nodig. Provincie en waterschap kiezen er op voorhand voor om een project-MER op te stellen en de daarbij horende procedure te doorlopen.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer.

² Provincie Noord-Brabant, 21 januari 2025. Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Project Natura 2000 Dommeldal.

Het bevoegd gezag – in dit geval Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant – besluit over project Natura 2000 Dommeldal. Op 17 maart 2025 heeft de Commissie een deel van het projectgebied bezocht en heeft zij een toelichting op het project gekregen van de provincie en het waterschap.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3762 op www.commissiener.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Afbakening, doelstelling, beleid en besluit

2.1 Algemeen

Gebruik het MER om bestaande informatie te bundelen. Beschrijf welke keuzes al zijn gemaakt en waarom. Geef een overzicht van relevante onderzoeken en monitoringsgegevens, inclusief uitgangspunten, aannames en randvoorwaarden voor het ontwerp. Een voorbeeld van zo'n randvoorwaarde is de aanwezigheid en werking van de watermolens. Licht in het MER toe welke plannen, initiatieven en projecten er spelen in en rond het projectgebied. Geef duidelijkheid over de status van verschillende maatregelen(pakketten): wat is al uitgevoerd en wat niet? Dit zorgt voor een helder startpunt van het onderzoek.

2.2 Afbakening en status nevelendoelen

Afbakening

Het projectgebied omvat een deel van het Natura-2000 gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Het gebied ligt ook binnen de grenzen van de gebiedsgerichte aanpak Grenscorridor. Hierin werken Nederlandse en Vlaamse overheden, natuurorganisaties en de agrarische sector samen aan onder andere het herstel van natuur, een toekomstbestendige landbouw, een balans tussen natuur en recreatie en voldoende woningen. Het project Natura 2000 Dommeldal wordt in deze aanpak meegenomen.³ Leg in het MER uit waarom gekozen is voor het projectgebied als geheel en de twee deelgebieden in het bijzonder.

De kwaliteit van de habitattypen in het gebied is afhankelijk van de waterkwaliteit en -kwantiteit. Het project richt zich daarom op hydrologische maatregelen. Daarbij is specifiek gekozen voor twee habitattypen: hoogveenbossen en vochtige alluviale bossen. De overweging is dat maatregelen voor deze twee habitattypen positief zullen bijdragen aan andere natuurdoelen in dit gebied. De Commissie begrijpt deze keuze, die in het MER wel goed uitgelegd en onderbouwd moet worden. Maak bijvoorbeeld duidelijk waarom deze aanpak aansluit op de constatering dat de natuur in het Natura 2000-gebied en de Natte natuurparel niet voldoet aan de waterhuishoudkundige en ecologische doelstellingen.⁴

³ <https://dommeldal.ireporting.nl/>

⁴ Zie paragraaf 1.1 van de NRD.

Gebruik daarbij informatie uit de Natuurdoelanalyse (NDA), onder andere door de specifieke drukfactoren voor dit gebied te benoemen, en te laten zien in hoeverre de effecten van daarvan bij elkaar optellen.⁵ Leg de keuze voor het projectdoel op een heldere manier uit (ook voor de omgeving⁶).

Status van de nevendoelen

De nevendoelen van het project gaan over opgaven vanwege Natura 2000, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en het Natuurnetwerk Brabant (NNB). Daarbij staat in de NRD: 'er wordt nadrukkelijk gezocht naar een optimale, robuuste inrichting van het natuurgebied'. Leg uit waarom is gekozen voor dit onderscheid in hoofd- en nevendoelen en hoe eventuele prioritering plaats gaat vinden, rekening houdend met de juridische status.

2.3 Een gedegen systeemanalyse

Een systeemanalyse op basis van een landschapsecologische systeemanalyse (LESA)

Zorg voor een systeemanalyse die inzicht biedt in de knelpunten, in het gebied en de omgeving, die leiden tot verslechtering en die het doelbereik voor de natuur nu in de weg staan. De LESA uit de NDA kan hiervoor als basis dienen. Conform het advies van de Ecologische Autoriteit is op een aantal punten actualisatie en aanscherping nodig voor een compleet beeld van het landschapsecologische systeem. Denk ook aan informatie uit bijvoorbeeld het recente rapport 'Van het verleden naar de toekomst'⁷ en de daarin opgenomen kaartbijlage.

Vul voor het MER de systeemanalyse aan met informatie over de specifieke en bijzondere kenmerken van de twee projectgebieden. Het gaat in ieder geval om onderwerpen die nog niet of onvoldoende behandeld zijn in de LESA, zoals de aanwezigheid van veengronden en concentraties van zware metalen. Gebruik, waar dat kan, langjarige en gebiedspecifieke monitoringsgegevens. Denk daarbij ook aan informatie Maak zichtbaar welke knelpunten en kansen er liggen als naar het systeem als geheel (dus ook buiten het beschermde gebied) gekeken wordt. Denk aan de hoge stroomsnelheid en troebelheid in de Dommel, het ontbreken van watervegetatie en de recreatiedruk. Gebruik kaartmateriaal om te duiden waar specifieke knelpunten of kwaliteiten voorkomen.

Breid de systeemanalyse uit met cultuurhistorische en aardkundige waarden

De NRD stelt terecht dat het Dommeldal een bijzonder landschap is, rijk aan cultuurhistorie en archeologie. In het MER zullen de landschappelijke, cultuurhistorische, archeologische en aardkundige waarden beschreven worden.⁸ De Commissie adviseert om deze waarden niet als op zichzelf staande onderwerpen te benaderen, maar onderdeel te maken van de systeemanalyse.

⁵ Zie Ecologische Autoriteit, 25 september 2023. *Advies over de Natuurdoelanalyse Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux, provincie Noord-Brabant*.

⁶ Diverse zienswijzen wijzen op knelpunten als recreatie en exoten, en andere doelen voor het gebied dan natuur (zoals landbouw).

⁷ RAAP, 3 juni 2024. *Van het verleden naar de toekomst: het Dommeldal tussen de Belgische grens en Eindhoven, gemeenten Valkenswaard, Waalre, Veldhoven & Bergeijk. Een inventarisatie van aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden*. En specifiek kaarten 1 tot en met 7.

⁸ Zie bladzijde 18 en 20 van de NRD.

Ook het hierboven genoemde rapport van RAAP⁷ noemt het belang van raakvlakken van aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden met Natura 2000-opgaven. Geef zo inzicht in de manier waarop menselijke ingrepen het ecohydrologische systeem hebben beïnvloed en daarmee het ontstaan van de natuur.⁹ Dit helpt om een beter beeld te krijgen van de te beschermen waarden en de kansen voor het aanbrengen van samenhang in de maatregelen binnen de alternatieven.

2.4 Toetsbare doelen, beleid en wet- en regelgeving en randvoorwaarden

Toetsbare doelen

Om te kunnen beoordelen of de doelen van het project worden gehaald, is het noodzakelijk dat deze eenduidig en goed toetsbaar zijn. Formuleer de doelen van het project zo dat dit het geval is¹⁰. Dat geldt zowel voor de hoofddoelen als voor de nevendoele. Leg daarbij uit dat het project gericht is op het creëren van de juiste abiotische randvoorwaarden¹¹ voor de gewenste vegetatietypen, en met name de hydrologische condities. Maak duidelijk om welke condities het gaat: zoals de optimale grondwaterstand, het hydrologisch regime en de waterkwaliteitstypen. Licht toe hoe de toetsing van doelen en randvoorwaarden plaatsvindt (bijvoorbeeld met welk instrumentarium, of met welke bronnen en monitoringsgegevens)¹².

Geef waar dat kan een ruimtelijke uitwerking van de oppervlakte en kwaliteitsdoelen (herstel of uitbreiding), gebaseerd op aanwezige potenties. Gebruik de informatie om zichtbaar te maken aan welke knoppen gedraaid kan worden (en aan welke niet), en waarom dat binnen of juist buiten het projectgebied moet plaatsvinden.

Beschrijf, vooraf, de verwachte haalbaarheid van de (neven)doelen. Geef aan welke factoren buiten de invloedsfeer van het project zijn en blijven, zoals chemische bodem- of waterkwaliteit als gevolg van historische vervuiling met zware metalen, en hoe de doelen zich verhouden tot juridische randvoorwaarden.

Beleid, wet- en regelgeving en randvoorwaarden die daaruit voortkomen

Wat wet- en regelgeving en relevant beleid betreft noemt de NRD alleen datgene wat direct samenhangt met de doelen: Natura 2000, de KRW, het NNN/NNB. Neem een overzicht op van overige wet- en regelgeving en beleid relevant voor het project, en tot welke randvoorwaarden dat leidt. Geef aan of het plan kan voldoen aan deze randvoorwaarden.

⁹ Een nuttige bron hierbij is het Handboek beken en erfgoed. Beekdallandschappen met karakter van STOWA (via www.stowa.nl/publicaties).

¹⁰ Ecologische Autoriteit heeft geadviseerd om doelen SMART en dus kwantitatief te formuleren. Daarbij is specifiek gewezen op de doelen en dilemma's voor beekherstel en gezonde beekdalsystemen, kenmerkend voor dit gebied.

¹¹ Zoals in de profielendocumenten van de habitattypen, <https://www.natura2000.nl/beschermde-natuur/habitattypen>.

¹² Bijvoorbeeld met behulp van Waterwijzer Natuur of de Database ecologische vereisten van BIJ12.

Denk bijvoorbeeld aan provinciaal beleid en verordeningen met betrekking tot (grond)waterbeheer – zoals het RWP 2022–2027 en het addendum–RWP¹³; de Strategienota KRW–impuls Brabant¹⁴ en regels voor het onttrekken van grondwater (van zowel provincie als waterschappen), en beleid van Waterschap De Dommel.

Geef aan in hoeverre er afspraken zijn met België over de aanvoer van water in de Dommel (bijvoorbeeld in droge perioden), en in hoeverre dit tot randvoorwaarden leidt.

Beschrijf welk beleid en plannen er zijn voor recreatie en toerisme in het gebied, welke kaders dit stelt aan de inrichting van het beekdal, en hoe hard deze zijn. Zo is het plaatsen van hout in de beek een geschikte maatregel om stromingsluwe delen te creëren waar waterplanten van kunnen profiteren, maar levert dit belemmeringen op voor kanovaarders.

Ook de huidige situatie kan randvoorwaarden stellen aan het project. Denk aan locaties met zware metalen die mogelijk ontzien moeten worden bij graafwerkzaamheden, of waar bepaalde gebruiksvormen niet mogelijk zijn. Voorbeelden zijn moestuingebruik of begrazing met grote grazers die (ook) voor de vleesconsumptie bedoeld zijn.

2.5 Projectbesluit en milieueffectrapport

De procedure voor de milieueffectrapportage wordt doorlopen voor een projectbesluit. Daarnaast zullen andere besluiten genomen worden voor de realisatie van het voornemen. Geef aan welke besluiten dit zijn, wie daarvoor het bevoegde gezag is en wat globaal de planning is.

Het MER moet aansluiten bij het detailniveau van het besluit. Omdat met het projectbesluit wordt vastgelegd welke maatregelen waar plaats gaan vinden, moet het MER hier op aansluiten met voldoende kwantitatieve informatie en duidelijk kaartmateriaal.

3 Van maatregelen naar alternatieven

Een toekomstbeeld biedt houvast

De Commissie adviseert om te starten met het opstellen van een toekomstbeeld. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een biografie van het landschap.¹⁵ In het aanwezige cultuurlandschap is de historische relatie tussen mens en natuur nog goed zichtbaar. De suggestie is daarom om een toekomstbeeld te ontwikkelen waar natuur en mens met elkaar verweven zijn. Het gaat er niet om dat een situatie uit het verleden gereconstrueerd wordt, maar dat historische, actuele en toekomstige waarden bij elkaar gebracht worden.

¹³ <https://www.brabant.nl/onderwerpen/water-bodem/waterbeleid-meetgegevens/regionaal-water-bodem-programma-rwp-2022/>

¹⁴ Provincie Noord-Brabant, maart 2025. *Strategienota KRW–impuls Brabant*.

¹⁵ <https://www.hetgroenewoud.com/initiatieven/afgeronde-projecten/dommelbiografie/>. Let ook op het karakteristieke 'watermolenlandschap'.

Gebruik dit beeld om tot een strategie (of filosofie) te komen waarbinnen de maatregelen gekozen gaan worden. Hierdoor kunnen maatregelen voor de natuur ook leiden tot versterking van de gebiedskarakteristiek.

In het verlengde hiervan valt het de Commissie op dat bij het aspect landbouw (in paragraaf 5.8 van de NRD) alleen wordt gevraagd om de gevolgen van maatregelen óp de landbouw. De rol van het agrarisch gebruik voor het beheer van het gebied komt niet aan bod. Het advies is om agrarisch gebruik ook mee te wegen bij het ontwikkelen van het toekomstbeeld en te onderzoeken of en in welke vorm agrarisch gebruik mogelijk is, passend bij de doelen.

Onderzoek naar maatregelen navolgbaar vastleggen

De NRD gaat uit van een aanpak waarbij twee alternatieven worden onderzocht. Beide alternatieven bestaan uit verschillende maatregelen. Leg in het MER de stappen vast waarin van te onderzoeken maatregelen gekomen is tot de alternatieven. Doe dit bij voorkeur voor de deelgebieden afzonderlijk. Denk daarbij aan:

- Een kader om de afzonderlijke maatregelen te beoordelen: gebruik dit om de maatregelen met elkaar te kunnen vergelijken en keuzes te onderbouwen. Denk aan effectiviteit, bijdrage aan andere doelen, et cetera.
- Maatregelen die in eerste instantie gekozen en onderzocht zijn: welke zijn dit, wat leveren ze op, waar is meer inzet nodig en waar ontstaan knelpunten? Kijk zowel naar inrichtings- als beheermaatregelen en denk bij inrichtingsmaatregelen ook aan het veranderen van de soortensamenstelling.
- Uitgevoerde iteratieslagen: welke maatregelen zijn toegevoegd, afgefallen of aangepast en wat levert dit op?
- De keuze voor plusmaatregelen: welke maatregelen zijn dit en wat dragen ze bij aan hoofd- en nevendoelen?
- De optelsom van maatregelen: de ervaring leert dat de problematiek in het gebied vraagt om een maximale stapeling van maatregelen om de vereiste condities te kunnen bereiken of benaderen. Laat zien hoe rekening is gehouden met maatregelen die elkaar kunnen versterken of juist tegenwerken.
- Leg vervolgens uit welke maatregelen in de alternatieven zijn opgenomen.
- Motiveer de keuze voor maatregelen in het voorkeursalternatief, in het licht van de milieueffecten.¹⁶

4 Doelbereik, milieueffecten en referentiesituaties

4.1 Doelbereik

Laat voor elk alternatief zien wat het bijdraagt aan de beoogde (hydrologische) condities in de twee deelgebieden. Met modellen is te voorspellen of deze condities bereikt gaan worden.¹⁷ Vertaal deze informatie naar de mate waarin hiermee de Natura 2000-doelen bereikt gaan worden. Gebruik hier bestaande informatie bij, zoals van referentieprojecten en monitoringsgegevens uit het Dommeldal en van vergelijkbare beken in de omgeving.

¹⁶ Conform de inhoudsvereisten voor een project-MER, zie artikel 11.16 Omgevingsbesluit.

¹⁷ Waterkwantiteitsaspecten zijn over het algemeen beter te modelleren dan waterkwaliteitsaspecten.

Ga voor de hoofddoelen ook in op de mate waarin verslechtering kan worden teruggedraaid en verder voorkomen wordt.

Kijk bij het bepalen van het doelbereik naar de alternatieven als geheel, en niet (alleen) naar de werking van afzonderlijke maatregelen. Maak zichtbaar waar maatregelen voor de hoofd- en neven-doelen elkaar versterken of juist met elkaar botsen.

Maak inzichtelijk welke doelen niet of niet volledig bereikt worden, en wat daarin het knelpunt is. Geef via een doorkijk aan welke (typen) maatregelen nog nodig zijn om de doelen alsnog te kunnen bereiken. Gebruik deze informatie om te voorkomen dat essentiële toekomstige maatregelen niet onmogelijk gemaakt worden.

4.2 Milieueffecten

Algemeen

De NRD vermeldt dat een kwantitatieve beoordeling plaats zal vinden voor waterkwaliteit en –kwantiteit. Op vrijwel alle andere milieuthema's gaan kwalitatieve beoordelingen plaatsvinden. Voor een goed beeld van de aanzienlijke milieueffecten van de maatregelpakketten is het advies deze ook zo kwantitatief mogelijk in beeld te brengen.

Maak onderscheid in gevolgen in de toekomstige situatie en de gevolgen van de realisatiefase. Het gaat om effecten van de werkzaamheden die nodig zijn zoals graafwerkzaamheden, het dempen van sloten en dergelijke.

Hoofdstuk 5 van de NRD gaat per thema in op het onderzoek. Houd daarnaast in algemene zin rekening met het volgende:

- Motiveer voor de verschillende thema's de omvang van het gehanteerde studiegebied.
- Besteed aandacht aan cumulatie van effecten.
- Onderbouw indien aan de orde de keuze van rekenregels/-modellen en van de gegevens waarmee de effecten van het voornemen worden bepaald. Ga ook in op de onzekerheden in deze bepaling.
- Laat zien voor welke criteria de gepresenteerde effecten onzeker zijn. Benoem die onzekerheden in termen van bandbreedtes en geef aan of dit door middel van monitoring en achter de hand te houden maatregelen te beheersen is. Geef aan welke mitigerende maatregelen mogelijk en noodzakelijk zijn, in welke mate hierbij de effecten verminderd worden en in hoeverre dit gevolgen heeft voor het doelbereik.
- Beoordeel de gevolgen van het project (zowel positief als negatief).

Grensoverschrijdende gevolgen

De NRD geeft niet aan hoe eventuele grensoverschrijdende gevolgen in het MER aan bod gaan komen. Houd bij het bepalen van de milieueffecten rekening met de mogelijke impact op België en maak expliciet of dit wel of niet het geval is.¹⁸

¹⁸ Zienswijzen van Belgische overheden vragen hier aandacht voor.

4.3 Referentiesituaties

Referentiesituatie voor doelbereik Natura 2000

De Commissie merkt op dat voor het doelbereik voor Natura 2000 een specifieke invulling geldt van het begrip referentiesituatie (zie het grijze kader hieronder). Dit gegeven staat niet in de NRD, maar is wel van belang voor de inhoud van het MER. De basis voor het doelbereik is de natuuroppervlakte en –kwaliteit op de Europese referentiedatum (13 maart 2013). Ten opzichte hiervan is verslechtering niet toegestaan en moeten behoudsdoelstellingen worden gerealiseerd. Voor sommige habitattypen in het gebied moet ten opzichte van deze situatie een uitbreiding van oppervlakte of een verbetering van kwaliteit worden gerealiseerd. De Ecologische Autoriteit heeft er in haar advies over de NDA op gewezen dat op dat moment de situatie al verslechterd was, en ecologisch gezien niet geschikt was als referentiejaar. Het advies was daarom om een gezonde ecologische referentiesituatie te reconstrueren. Beschrijf een passende ecologische referentiesituatie in het MER, en neem hierin het advies van de Ecologische Autoriteit mee.

Referentiesituatie voor Natura 2000-beheer in Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux.

De referentiedatum is voor Habitatrichtlijngebieden het moment dat het gebied door de Europese Commissie is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang.¹⁹ Voor Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux is dit moment formeel 31 maart 2013. De natuuroppervlakte en –kwaliteit op die datum is de basis om te kunnen bepalen hoe het Natura 2000-gebied ervoor staat en om te bepalen of wordt voldaan aan de Europese verplichtingen voor Natura 2000-beheer.

In algemene zin geldt het volgende bij het beoordelen van de doelen in relatie tot de referentie:

- *Voor het verslechteringsverbod is de natuuroppervlakte en –kwaliteit op de referentiedatum het basisniveau; ten opzichte hiervan mag in ieder geval geen verslechtering optreden.²⁰ Een behoudsdoelstelling valt samen met deze referentie.*
- *Voor een verbeterdoelstelling of uitbreidingsdoelstelling is de natuuroppervlakte en –kwaliteit op de referentiedatum niet het doel, maar moet ten opzichte daarvan een verbetering of uitbreiding worden gerealiseerd.*

Referentiesituatie voor de milieueffecten en doelbereik van nevendoele

De referentiesituatie voor het MER is de bestaande toestand van het milieu inclusief de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien het project niet zou worden uitgevoerd. Bij de beschrijving van deze ontwikkeling wordt uitgegaan van voldoende zekere en concrete veranderingen in het studiegebied, zoals nieuwe activiteiten waarover al is besloten. Onzekere ontwikkelingen, zoals vastgesteld beleid dat nog niet is omgezet in concrete besluiten, behoren niet tot de autonome ontwikkelingen. Deze referentiesituatie geldt voor alle onderdelen van het MER, met uitzondering van het bepalen van het doelbereik van Natura 2000-doelen.

Maak bij het beschrijven van de referentiesituatie duidelijk:

- Welke plannen en projecten wel (en welke niet) zijn meegenomen als autonome ontwikkeling. Houd rekening met ontwikkelingen die plaatsvinden buiten het projectgebied, maar daar wel op van invloed kunnen zijn.

¹⁹ Zie artikel 4 lid 5 Habitatrichtlijn.

²⁰ Als in een gebied een betere staat van de natuur is bereikt, dan is volgens de Europese Commissie in principe die verbeterde staat de referentie voor het verslechteringsverbod. Zie de Interpretation Guide Natura 2000-beheer, paragraaf 3.5.

- Hoe rekening is gehouden met de ontwikkeling van het gebied als gevolg van maatregelen die (recent) zijn uitgevoerd, en waarvan de gevolgen pas in de loop van de tijd zichtbaar worden (zowel positief als negatief). Gebruik hierbij monitorings- en historische informatie over de effectiviteit van maatregelen.
- Welke kennisleemten er nog zijn en welke onzekerheden er zijn. Een voorbeeld hiervan is de wateronttrekking voor beregening, omdat deze weersafhankelijk is.

De referentiesituatie is ook relevant bij de keuze van maatregelen (zie hoofdstuk 3 in dit advies) omdat het:

- Duidelijk maakt welke maatregelen ‘nieuw’ zijn en bij het project horen en welke niet omdat ze al gepland zijn.
- Zichtbaar maakt hoe groot het ‘doelgat’ is: dit laat zien hoe groot de opgave is voor het hoofddoel en de neven doelen en welke knelpunten bijzondere aandacht vragen.

Doorkijk naar de lange termijn

De NRD geeft aan dat de termijn voor de referentiesituatie 10 jaar beslaat, omdat dit de planperiode is van het projectbesluit. Geef ook een doorkijk naar de lange termijn, bijvoorbeeld 20 jaar vooruit. Dit geeft een beter beeld van de robuustheid van het beekdalsysteem en de lange termijn ontwikkeling van de habitattypen (met name de vegetaties). Specifiek gaat het erom of het watersysteem voldoende geschikt is voor natte en droge situaties in huidige én toekomstige extreme meteorologische omstandigheden²¹.

De Commissie adviseert om breed te kijken naar ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de situatie in beschermde gebieden. Bijvoorbeeld woningbouwdoelstellingen en de toename aan watergebruik die daarmee gepaard gaat, specifiek in situaties waarin extreme droogte leidt tot veel watergebruik voor beregening. Of de invloed van zeer lage of juist zeer hoge waterstanden op het functioneren van de vistrappen. Ga na welke plannen en ontwikkelingen er in België zijn en wat hiervan de betekenis is voor het gebied.²²

5 Thematische toelichting

5.1 Water

De beoogde maatregelen richten zich vooral op het veranderen van de kwantiteit en de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, om zo betere condities te creëren voor de natuur. Andere functies kunnen hier nadeel van ondervinden. Breng daarom de effecten op grondwater, zoals veranderingen in grondwaterstanden, kwel en wegzijging, kwantitatief in beeld. Geef ook aan wat deze veranderingen voor gevolg hebben voor de waterkwaliteit. Dit is de basis voor de afweging tussen doelbereik en effecten tijdens het planproces en bij de besluitvorming.

²¹ Zie onderaan paragraaf 3.1 van de NRD.

²² Zo gaan zienswijzen in op lozingsvergunningen en overstorten in België.

Waterkwantiteit

Voor het MER gaat gebruik gemaakt worden van een grondwatermodel en een oppervlaktewaterkwantiteitsmodel. Beschrijf de keuze voor het model, de aanpak en de modellering zelf. Besteed daarbij aandacht aan keuzes voor modelranden, randvoorwaarden, modelopbouw, gridgrootte, model(invoer)parameters en de onzekerheden daarin. Kijk niet alleen naar de afzonderlijke modellen, maar ook naar de wijze waarop ze op elkaar aansluiten. Beschrijf hoe de modellen zijn gecalibreerd en gevalideerd. Maak inzichtelijk waar modelresultaten gebruikt worden, en waar (aanvullend) expert judgement is toegepast. Leg uit hoe goed de inschattingen zijn die het model oplevert en op welke manier en met welke gegevens dat is beoordeeld.

Beschrijving van de huidige situatie

- Beschrijf welke invoer is gebruikt en welke uitvoer dit heeft opgeleverd. Licht toe voor welk detailniveau is gekozen. Geef informatie over bijvoorbeeld grondwaterstanden, kwel, Dommelpelen en debieten samen met relevante monitoringsresultaten. Bespreek verschillen tussen model- en monitoringsresultaten. Gebruik waar mogelijk afbeeldingen en kaarten (kwelkaarten, inundatiekaarten, kaarten met potenties voor natuur) op een detailniveau passend bij de beoordeling van het doelbereik. Maak inzichtelijk welk deel van het debiet uit België komt, en welk deel uit Nederland.
- Ga ook in op (aannames over) de relaties tussen de twee deelgebieden. Zo kwam tijdens het locatiebezoek ter sprake dat de watermolens in het gebied leiden tot een scheiding op oppervlaktewaterniveau en dat enkele modelberekeningen laten zien dat dit ook geldt op grondwaterniveau.

Beschrijving van de referentiesituaties:

- Leg uit welke autonome ontwikkeling zijn meegenomen en op welke manier.
- Maak duidelijk of het verloop in de tijd is berekend, of dat de berekeningen zijn uitgevoerd voor een bepaald aantal momenten in de tijd.
- Licht toe welke uitvoer het model heeft opgeleverd, en hoe dit aansluit op de huidige situatie (zoals verandering in kwel, grondwaterstanden, peilen en potenties voor natuur).

Beschrijving van de effecten van de alternatieven en maatregelen:

- Beschrijf voor elk alternatief, en voor afzonderlijke maatregelen voor zover beoordeeld, welke gegevens worden ingevoerd, en wat de uitvoer is.
- Presenteer de effecten van de alternatieven en afzonderlijke maatregelen zoveel mogelijk op dezelfde wijze als de huidige en referentiesituatie. Benoem ook welke onzekerheden er zijn.

De Commissie adviseert om een koppeling te leggen met waterkwaliteitsberekeningen (zoals oppervlaktewaterkwaliteit, berekening van af- of uitspoeling, kwaliteit van kwelwater) of met andere instrumentaria voor de (ecologische) water- of bodemkwaliteit.

Waterkwaliteit

Beschrijf de ligging van infiltratie- en kwelzones en hoe en waar deze het bodemprofiel en de vegetatie (stroomafwaarts) beïnvloeden. Gebruik daarbij (bestaande) informatie over de kwaliteit van (grond)water en bodem. Geef inzicht in de invloed van het huidige gebruik op de waterkwaliteit (oppervlakte en grondwater), zoals door bemesting of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en pesticiden.

Breng in beeld welke processen op gaan treden bij verandering in waterpeil of inundatie, ook voor situaties die op de langere termijn pas op zullen gaan treden. Het gaat bijvoorbeeld om stoffen of nutriënten die in droge omstandigheden gebonden zijn en in natte omstandigheden mobiel worden en de bodem- en waterkwaliteit beïnvloeden. Denk aan uitspoeling van fosfaat bij het vernatten van (voormalige agrarische) percelen of zware metalen: beschouw of dit tot een (lokaal) effect kan leiden en in welke omvang en of daar nader onderzoek voor nodig is.

Kaderrichtlijn water

Beschrijf de toestand van de waterkwaliteit in de Dommel en de zijwaterlopen in het studiegebied in de huidige situatie en in de referentiesituatie. Beschrijf wat het doelgat is voor wat betreft de KRW-doelen. Doe dit voor de verschillende kwaliteitselementen. Beoordeel wat de alternatieven (en maatregelen) betekenen voor de KRW-doelen.

5.2 Bodem

In het gebied zijn veengronden aanwezig. Geef op kaart aan waar en op welke diepte deze voorkomen. Benoem of veranderingen in waterstanden van invloed zijn op deze veenlagen en wat de consequenties daarvan zijn, bijvoorbeeld door de uitspoeling van voedingsstoffen naar het watersysteem.

Geef op kaart de ligging aan van de huidige en toekomstige overstromingsgebieden en geef aan waar sedimentatie en erosie verwacht wordt. Besteed in het verlengde hiervan aandacht aan een mogelijke toename van sedimentatie met verontreinigd slib in landbouw- en natuurgebied door veranderende inundatiefrequenties vanuit de Dommel. Geef ook aan wat de effecten zijn van mogelijk vrijkomende verontreinigde grond als met afval gedempte oude beeklopen weer worden ontgraven.

In paragraaf 5.4 van de NRD komt bij het thema bodem grondverzet aan de orde. Neem in het MER een globale grondbalans op en beschrijf op welke wijze eventueel overtollige grond zal worden verwerkt of moet worden afgevoerd. Gebruik deze informatie over omvang en kwaliteit bij het bepalen van effecten in de aanleg- en de gebruiksfase.

5.3 Natuur

Beschrijf de effecten op bestaande natuurwaarden. Schets op hoofdlijnen het ecologisch functioneren van het projectgebied en het studiegebied en beschrijf de belangrijkste sleutelfactoren die daarop van invloed zijn. Geef aan welke kenmerkende habitats en soort(groep)en aanwezig zijn. Beschrijf ook de autonome ontwikkeling van de natuur in het gebied en betrek hierbij de conclusies uit de NDA en het advies van de Ecologische Autoriteit. Ga daarna in op de potentiële ingreep-effectrelaties tussen de voorgenomen activiteiten en de in en om het gebied aanwezige natuurwaarden. De NRD maakt onderscheid in effecten op beschermde gebieden, natuurdoelen uit de KRW, beschermde soorten en houtopstanden. Het advies is om onderscheid te maken in de verschillende beschermingsregimes en ook naar de gevolgen voor biodiversiteit (niet juridisch beschermde natuur) te kijken.

Natura 2000

Beschrijf de effecten op de natuurlijke kenmerken in het Natura 2000-gebied in relatie tot het voorkomen van verslechtering en het bereiken van een duurzame instandhouding van de instandhoudingsdoelstellingen.

De volgende informatie is daar in ieder geval voor nodig:

- Een kwantitatieve beschrijving van de abiotische randvoorwaarden voor de kwalificerende habitattypen, en specifiek de hydrologische condities passend bij de zand- en veenbodems in dit gebied. Kaartmateriaal met de actuele verspreiding van de habitattypen en de kwaliteit ervan (slecht, matig, goed) en de aanwezigheid van eventuele andere vegetatietypen ter plaatse. En inzicht in de bodemtype en -kwaliteit op de locaties waar de habitattypen nu voorkomen.
- Een beschrijving van de habitatrichtlijnsoorten die in het gebied aanwezig zijn.

Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Natuurnetwerk Brabant (NNB)

Beschrijf de wezenlijke kenmerken en waarden van deze gebieden, inclusief de Natte Natuurparels. Onderzoek – ook voor het doelbereik – welke gevolgen het project voor deze actuele en potentiële kenmerken en waarden heeft. Geef in het geval van negatieve effecten op het NNN of NNB aan of het voornemen past binnen het vigerende beschermingsregime voor deze gebieden. Houd daarbij rekening met de planologische bescherming in de verordening voor nog niet gerealiseerde delen van het natuurnetwerk en met attentiegebieden NNB (veelal gebieden met landbouwfunctie).

Beschermde soorten

Beschrijf de beschermde soorten die in het studiegebied aanwezig zijn en door de maatregelen beïnvloed kunnen worden. Kijk hierbij naar de functie (zoals broeden, rusten of foerageren) op de locaties waar ze voorkomen. Beschrijf welke gevolgen de maatregelen hebben voor de staat van instandhouding (zowel positief als negatief).²³ Ga vervolgens in op mitigerende maatregelen indien nodig of (vanuit het voorzorgsbeginsel) wenselijk en schat de effectiviteit daarvan in. Dan kan hier in het vervolgproces rekening mee gehouden worden.

Gevolgen voor biodiversiteit

De beoogde maatregelen bieden kansen voor versterking van niet-juridisch beschermde natuurwaarden in het gebied. Geef aan of en op welke wijze deze kansen zullen worden benut en wat daarbij de ecologische potenties zijn.

5.4 Duurzaamheid

Bij het aspect duurzaamheid wordt de klimaatrobuustheid van het project onderzocht. Maak duidelijk wat verstaan wordt onder klimaatrobuust en gebruik afzonderlijke criteria om te beoordelen op klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. De Commissie adviseert om in ieder geval aandacht te besteden aan de invloed van waterstanden op de afbraak van veenbodems, en mogelijk veenvorming. Laat ook zien welke invloed het project heeft op waterberging en infiltratie onder gemiddelde omstandigheden, en in extreem droge en natte periodes.

²³ Benut hiervoor om dit in te kunnen schatten in elk geval de Rode Lijsten. De status van een soort op de Rode Lijst geeft belangrijke informatie over de landelijke gunstige staat van instandhouding

5.5 Landschap en erfgoed

De NRD maakt onderscheid in de aspecten Ruimtelijke kwaliteit (landschap en cultuurhistorie) en Archeologische en aardkundige waarden. De Commissie adviseert om deze in samenhang te beschrijven en beoordelen.

Het gebied kent een zeer rijke cultuurhistorie. In het Dommeldal is vanaf de prehistorie gewoond. Eerder in dit advies staat hoe landschap en erfgoed gebruikt kunnen worden bij het ontwerpen van maatregelen. Dat neemt niet weg dat de maatregelen kunnen leiden tot negatieve effecten op landschap en erfgoed. Zo kunnen graafwerkzaamheden en boskap negatieve effecten hebben op landschap, cultuurhistorie en archeologie. Breng deze negatieve effecten in beeld zoals voorgesteld in de NRD en onderzoek de wijze waarop ze zoveel mogelijk voorkomen kunnen worden. De cultuurhistorische rapportage (RAAP, 2024) bevat een advies dat een goede basis biedt voor de uitwerking en het te volgen proces. Voor archeologie geldt specifieke wet- en regelgeving. Behoud *in situ* is altijd het uitgangspunt.

5.6 Onzekerheden en monitoring

Monitoring vanwege onzekerheden en leemten in kennis

Beschrijf hoe de ontwikkeling gemonitord gaat worden, zowel voor de doelen afzonderlijk als voor het systeemherstel. Maak hiervoor een aanzet voor een monitoringsprogramma, en/of geef aan welke bestaande monitoringsprogramma's gebruikt kunnen worden. Laat zien op welke aspecten, op welke manier en door wie de monitoring wordt uitgevoerd. Maak onderscheid in korte en lange termijn monitoring. Denk bij korte termijn aan gevolgen door bodemroering tijdens en kort na de uitvoeringsfase: in hoeverre leidt dit bijvoorbeeld tot het vrijkomen van zware metalen en de omvang van het gebied waarop dit invloed heeft. Aspecten voor monitoring op de lange termijn kunnen zich meer richten op veranderingen in de processen in het gebied.

Formuleer ook maatregelen waarmee tussentijdse bijsturing mogelijk is, bijvoorbeeld als verdere verslechtering van het Dommeldal optreedt of dreigt op te treden.

Laat verder zien over welke milieuaspecten in de effectbeoordeling er onvoldoende informatie is door een gebrek aan gegevens of door onzekerheden. Geef aan of dat wat ontbreekt op korte termijn kan worden ingevuld en of ontbrekende kennis kan leiden tot onderzoeksmaatregelen in het projectbesluit. Onzekerheden kunnen ook samenhangen met de lange responstijd van het systeem, zodat pas op de lange termijn duidelijk gaat worden wat het resultaat is van een maatregel. Leg uit hoe hier mee om wordt gegaan in de monitoring.

Risico's een plek geven in het monitoringsprogramma

Mogelijk worden met de voorgestelde maatregelen de gestelde abiotische randvoorwaarden niet volledig bereikt. Breng in beeld wanneer en waardoor dit kan gebeuren en wat daar het gevolg van kan zijn. Het gaat in ieder geval om de volgende risico's:

- Gevolgen van klimaatverandering door meer en vaker optredende extremen in droogte en wateroverlast.

- Wateraanvoer België: het beekdal is afhankelijk van de wateraanvoer en – kwaliteit vanuit België. Zeker in droge perioden is het van belang dat de wateraanvoer vanuit het Belgische deel van het stroomgebied op peil blijft en van voldoende kwaliteit.
- Extra verdroging als gevolg van beregening: de beregening van landbouwpercelen vanuit het grondwater in droge perioden kan leiden tot extra verdroging.
- Nalevering van meststoffen: in de bodem van landbouwpercelen wordt drainage verwijderd of onklaar gemaakt om de grondwaterstand te verhogen. Vernatting van voormalige landbouwpercelen kan leiden tot (tijdelijke) nalevering en emissie van meststoffen naar het (grond)watersysteem.

Benoem welke informatie nodig is om deze risico's te kunnen beheersen en geef dit een plek in het monitoringsprogramma.

5.7 Leesbaarheid, kaartmateriaal en samenvatting

Leesbaarheid en kaartmateriaal

De vergelijking van de maatregelen en alternatieven verdient bijzondere aandacht. Presenteer informatie in het MER bij voorkeur met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Zorg voor:

- een zo beknopt mogelijk MER, onder andere door achtergrondgegevens niet in de hoofdttekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst;
- recent, goed leesbaar kaartmateriaal, met duidelijke legenda.

Samenvatting van het MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Vertaal technisch inhoudelijke informatie en wetenschappelijke informatie zo dat de samenvatting ook voor niet-specialisten toegankelijk is.

Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de voorgenomen activiteit en de onderzochte maatregelen;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de maatregelen, de onzekerheden en leemten in kennis die daarbij aan de orde zijn;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van maatregelen in het voorkeursalternatief.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over het op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Annemie Burger (voorzitter)

dr. Agata Klimkowska

dr. Heleen van Londen

dr. ir. Rikje van de Weerd

drs. Aletta Lüchtenborg (secretaris)

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Goedkeuring van het Projectbesluit.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om het project waterbeheersingsprojecten voor landbouwdoeleinden (A3), eerste bebossing of ontbossing met als doel een andere ruimtelijke functie van de grond (A4), landinrichting (J12) en werken 10 voor de kanalisering en werken ter beperking van overstromingen (K4).

Bevoegd gezag besluit

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Initiatiefnemer besluit

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant en Dagelijks bestuur van Waterschap De Dommel.

Bevoegd gezag mer-procedure

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 19 maart 2025 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3762](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiemer.nl
w commissiemer.nl

Bijlage C: Advies Brabant Advies

In afschrift aan: Leden van Provinciale Staten
Afdeling Strategie & Kennis

DATUM:	KENMERK:	ONDERWERP:
18.04.2025	2025.04.18/RL	Advies project Natura 2000 Dommeldal

Geacht college,

Provincie Noord-Brabant en Waterschap De Dommel willen via watermaatregelen de natuur in het Dommeldal versterken. Naast het realiseren van Natura 2000-doelen dragen deze ook bij aan de KRW-doelen, het Natuurnetwerk Brabant en de Natte Natuurparels. In het kader van de MER is de Provinciale Raad voor de Leefomgeving (PRL) van BrabantAdvies gevraagd advies te geven op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Wij doen twee aanbevelingen die niet alleen relevant zijn voor dit project, maar ook raken aan de bredere Gebiedsgerichte Aanpak Grenscorridor.

1. Werk tegelijk aan basisvoorwaarden voor natuurherstel.
2. Bouw met de omgeving aan een toekomst waarbij natuur wordt verbonden aan landbouw, cultuurhistorie én recreatie.

1. Werk tegelijk aan basisvoorwaarden voor natuurherstel

De Kaderrichtlijn Water (KRW) vormt de minimale basis voor dit project. De KRW-doelen zijn wettelijk verplicht én ecologisch noodzakelijk. Het watersysteem en de waterkwaliteit voldoen momenteel niet aan de eisen. Dit belemmert de ecologische ontwikkeling. Het is daarom logisch om de KRW-doelen niet als neven doel, maar als hoofddoel te zien en in het project concreet uit te werken hoe daaraan wordt bijgedragen, uiteraard naast de te behalen natuurdoelen.

Benut bij de aanpak van de KRW-doelen de kwaliteiten van het landschap. De bovenloop – waar dit project onderdeel van is – is natuurlijk en ongerept, met aaneengesloten natuur, brongebieden. De middenloop kent een kleinschalig cultuurlandschap met molens, vloeivelden, veen en rivierduinen. In de benedenloop overheersen moeras, zandige opduikingen en het linielandschap bij 's-Hertogenbosch. Deze variatie biedt volop kansen voor effectieve, gebiedseigen maatregelen.

De KRW-doelen vragen om meer dan maatregelen in het projectgebied alleen. Voor een verbetering van de waterkwaliteit in het stroomgebied is een (boven)regionale aanpak, inclusief samenwerking met Vlaanderen, nodig. We roepen de provincie en Waterschap De Dommel op zich hier maximaal voor in te zetten. Het doel is een integrale aanpak voor het hele stroomgebied. Als mogelijke eerste stap in die richting doen we de suggestie om samen met Vlaams-Brabant een Dommelconferentie te organiseren waarin deze aanpak gezamenlijk wordt verkend.

Naast de KRW-doelen vormt de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en het Natuurnetwerk Brabant (NNB) een tweede voorwaarde voor duurzaam natuurherstel. Hoewel het NNN en NNB formeel als nevendoelen zijn opgenomen in het project, vragen wij om maximale inspanning op dit vlak. Zonder een gerichte aanpak om deze netwerken te realiseren, blijft het effect van natuurherstelmaatregelen beperkt.

2. Bouw met de omgeving aan een toekomst waarbij natuur wordt verbonden aan landbouw, cultuurhistorie én recreatie

Er is meer nodig dan het nemen van maatregelen: de verbinding met de omgeving is cruciaal voor het slagen van het project. In de NRD zijn maatregelen vooral technisch beschreven, zoals het dempen van sloten, het verminderen van ontwatering en aantakken van meanders. Deze maatregelen zijn noodzakelijk, maar pas als ook omwonenden, ondernemers en recreanten het plan steunen, kan het echt slagen. Blijf hen daarom gedurende het hele proces actief betrekken.

Door natuur en landbouw als bondgenoten te benaderen, ontstaat ruimte om samen met agrariërs te verkennen welk grondgebruik past binnen het toekomstige watersysteem. De natuurherstelmaatregelen hebben vaak negatieve gevolgen voor de huidige landbouwvormen, wat tot weerstand leidt. Innovatieve oplossingen, zoals houtteelt of vormen van natte landbouw, kunnen worden overwogen, evenals een betere balans tussen akkers en permanent grasland. Zo kan de landbouw uiteindelijk ook drager voor de kwaliteit van het gebied worden.

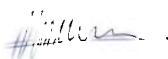
Het cultuurhistorische landschap is een krachtig fundament voor het ontwerp van het toekomstige landschap. Door historische elementen zoals vloeivelden, waterlandgoederen en molenlandschappen als uitgangspunt te nemen, ontstaat een ontwerp dat zowel ecologisch als cultuurhistorisch waardevol is. Juist deze wisselwerking tussen natuur en cultuur maakt het Dommeldal bijzonder en biedt kansen voor verdere ontwikkeling. Het bewust versterken van deze kwaliteiten vergroot de belevingswaarde, draagt bij aan het behoud van de identiteit van het gebied én de recreatieve potentie. Neem ook de ruime opgave voor groen uitloopgebied voor stedelijke ontwikkeling in mee, en de centrale positie van het Dommeldal te midden daarvan.

Tot slot vraagt het slagen van de maatregelen om heldere communicatie over de onvermijdelijke veranderingen in het landschap. Door de geplande ingrepen zal het gebied merkbaar natter worden, met gevolgen voor de directe leefomgeving. Bewoners moeten begrijpen waarom er in natte tijden meer wateroverlast is en dat bijvoorbeeld wandelpaden in het gebied minder toegankelijk kunnen zijn. Goede communicatie helpt om draagvlak te creëren en inwoners te betrekken bij het grotere doel van deze veranderingen.

Wij wensen u en de partners succes met de uitwerking en uitvoering van de plannen.

Met vriendelijke groet,

Berend de Vries

BrabantAdvies,
voorzitter Provinciale Raad voor de Leefomgeving